

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Bakalářská práce

Simona Rezková

**Dva garibaldiovští memoáristé: Giuseppe Bandi a Giuseppe
Cesare Abba**

Two Garibaldian Memorialists: Giuseppe Bandi a Giuseppe Cesare Abba

Poděkování:

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. PhDr. Jiřímu Pelánovi, Ph.D. za odbornou pomoc při zpracování této bakalářské práce, zejména za cenné rady a čas, který mi věnoval.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 6. května 2014

.....

Simona Rezková

Abstrakt

Předmětem této bakalářské práce jsou dva garibaldiovští memoáristé Giuseppe Bandi a Giuseppe Cesare Abba a jejich memoáry. Úvodní část je zaměřena na představení italského *risorgimenta* s důrazem na Výpravu Tisíce a Giuseppe Garibaldiho. Následuje přehled risorgimentální literatury, charakteristika garibaldiovských memoáristů a jejich nejvýznamnějších představitelů. Dále se práce zabývá oběma autory: jejich životy, díly a analýzou memoárů *I Mille* a *Da Quarto al Volturno*. Poslední část je věnovaná srovnání Bandiho a Abby a jejich odkazu v současné literatuře.

Klíčová slova

Italská literatura, Risorgimento

Abstract

The subject of this degree paper is the two garibaldian memorialists Giuseppe Bandi and Giuseppe Cesare Abba and their memoirs. The introductory part is directed at the introduction to the Italian *Risorgimento* with an emphasis on the Expedition of the Thousand and Giuseppe Garibaldi. Following this, there is an overview of literature of *Risorgimento*, a characterization of the Garibaldian Memorialists and their most important representatives. Furthermore, the paper deals with both authors: their lives, writings and the analysis of their memoirs *I Mille* and *Da Quarto al Volturno*. The last part is given over an comparison of Bandi and Abba and their legacy in the current literature.

Key words

Italian literature, Risorgimento

OBSAH

- 1 ÚVOD**
- 2 ITALKÉ RISORGIMENTO**
 - 2.1. VÝPRAVA TISÍCE**
 - 2.1.1. GIUSEPPE GARIBALDI**
 - 2.2. RISORGIMENTÁLNÍ LITERATURA**
- 3 GARIBALDIOVŠTÍ MEMOÁRISTÉ**
 - 3.1. GIOVANNI COSTA**
 - 3.2. EUGENIO CECCHI**
 - 3.3. ANTON GIULIO BARRILI**
 - 3.4. GIUSEPPE GUERZONI**
- 4 GIUSEPPE BANDI**
 - 4.1. ŽIVOT**
 - 4.2. DÍLO**
 - 4.3. I MILLE**
 - 4.3.1. CHARAKTERISTIKA**
 - 4.3.2. MOTIVY**
 - 4.3.2.1. Obraz Giuseppa Garibaldiho*
 - 4.3.2.2. Výprava Tisíce*
 - 4.3.2.3. Obraz Sicilie*
 - 4.3.3. SHRNU TÍ**
- 5 GIUSEPPE CESARE ABBA**

5.1.	ŽIVOT
5.2.	DÍLO
5.3.	DA QUARTO AL VOLTURNO
5.3.1.	CHARAKTERISTIKA
5.3.2.	MOTIVY
5.3.2.1.	<i>Obraz Giuseppa Garibaldiho</i>
5.3.2.2.	<i>Výprava Tisíce</i>
5.3.2.3.	<i>Obraz Sicílie</i>
5.3.3.	SHRNUTÍ
6	BANDI A ABBA: SROVNÁNÍ A ODKAZ V SOUČASNÉ ITALSKÉ LITERATUŘE
7	ZÁVĚR
8	RESUMÉ
9	RIASSUNTO
10	SUMMARY
11	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1 ÚVOD

Giuseppe Bandi a Giuseppe Cesare Abba bezesporu patří k nejvýznamnějším představitelům garibaldiovských memoáristů, spisovatelům, jejichž životy a díla jsou úzce spjaty s vojenskými taženími italského národního hrdiny Giuseppea Garibaldiho. Již od svého mládí projevovali hluboký zájem o politické dění. Oba literáty spojovala touha aktivně se účastnit italského *risorgimenta* a napomoci tak vzniku sjednoceného a nezávislého italského státu. Z tohoto důvodu se pod vedením muže, k němuž chovali nesmírný obdiv, neváhali rozjet jako dobrovolníci Výpravy Tisíce na Sicílii, aby pro tamní obyvatele vybojovali svobodu od bourbonské nadvlády a tím umožnili brzké připojení ostrova k budoucí sjednocené Itálii.

O průběhu vojenského tažení si oba vlastenci vedli podrobný deník, který jim po mnoha letech posloužil jako hlavní zdroj pro sepsání jejich nejslavnějších děl, memoárů *I Mille* a *Da Quarto a Volturmo*, na jejichž stránkách zanechali svědectví toho největšího dobrodružství, kterého se v životě mohli účastnit.

Ve své bakalářské práci se na základě dostupných pramenů nejprve pokusím stručně zrekapitulovat vývoj italského *risorgimenta*, přičemž se podrobněji budu soustředit zejména na Výpravu Tisíce a osobu Giuseppea Garibaldiho, jejichž znalost je pro pochopení děl Abby a Bandiho stěžejní. V následující kapitole se pokusím o stručný přehled risorgimentální literatury, dále se budu věnovat skupině tzv. garibaldiovských memoáristů a stručně představím jejich nejvýznamnější představitele, kterými jsou kromě Bandiho a Abby hlavně Giovanni Costa, Eugenio Cecchi, Anton Giulio Barrili a Giuseppe Guerzoni. V dalších kapitolách se zaměřím přímo na Bandiho a Abbu – jejich život, díla a memoáry *I Mille* a *Da Quarto a Volturmo*. Kromě charakteristiky obou memoárů se budu zajímat o jejich stěžejní motivy, jež budou podloženy příslušnými ukázkami. V poslední kapitole se pokusím o stručné srovnání obou děl a zdůrazním jejich význam pro současného čtenáře.

V závěru práce analyzované memoáry zhodnotím, podtrhnu jejich charakteristické prvky a načrtnu další možnosti studia Bandiho a Abbovy tvorby.

2 ITALSKÉ RISORGIMENTO

Italské *risorgimento* označuje buržoazně demokratické hnutí za národní nezávislost a sjednocení Itálie v letech 1815 – 1870. Současně je tak označován i proces vytváření italského moderního národa. Celému hnutí dal v roce 1847 jméno legendární časopis *Il Risorgimento* (ital. vzkříšení, obrození, obnovení), založený významnou postavou italských národních dějin, hrabětem Camillem Bensem Cavourem.

Spolu s koncem Napoleonovy éry došlo na apeninském poloostrově k zániku jím vytvořených států a nastalo období tzv. restaurace, jejímž účelem bylo znovunastolení předešlých poměrů. Rozhodnutím Vídeňského kongresu z roku 1815 zůstala Itálie i nadále rozdrobena. Ve srovnání s předrevolučním obdobím bylo nejvýznamnější změnou nemalé posílení habsburské moci na italském území: Lombardsko-benátské království na severu poloostrova bylo součástí rakouské říše a příslušníci habsbursko-lotrinského rodu vládli dále i v některých středoitalských státech (Modena, Toskánsko, do roku 1947 Parma, Piacenza a Guastalla) a jejich vliv sahal až do Papežského státu. Království obojí Sicílie na jihu vládl Ferdinand I. z rodu španělských Bourbonů.

Období Napoleonovy vlády s sebou na apeninském poloostrově přineslo mimo jiné i podmínky pro jasnější povědomí italské národní jednoty a pro celkovou změnu chápání veřejného života. Návrat k předrevolučním poměrům proto nebyl nijak snadný. Málokteré sesazené dynastie, jež znovu nastoupily na své trůny a obnovily moc na svých bývalých územích, projevíly ochotu smířit se s nastalým vývojem. Většina z nich vehementně odmítala akceptovat nové liberální trendy, jejichž prosazení bylo společností čím dál tím více požadováno, a usilovala o navrácení k starým politickým i hospodářským systémům. Z těch však vyzařovaly jistá zastaralost a zpátečnictví, a proto mnoho panovníků záhy čelilo vzdemutému odporu nové intelektuální vrstvy, jež se během revolučního a napoleonského období seznámila s principem občanské společnosti a která se jen těžko smiřovala se znovunastolením starých společenských měřítek.

V rozmezí let 1815 až 1848 byl boj za svobodu a jednotu Itálie spojen zejména s aktivitami tzv. karbonářských tajných společností, ilegálními skupinami osob z vrstvy politicky uvědomělých občanů, a úsilím revolucionáře Giuseppea Mazziniho a jeho organizace Mladá Itálie, jež bojovala o sjednocení země cestou „zdola“, tj. bez pomoci cizích či domácích vládců. Karbonáři neměli zvlášť jednotný a pevněji vyhraněný program. Spojovala je nenávist k absolutismu a feudální reakci a touha po národní svobodě a jednotě. Opakované revoluční pokusy (1820 – 1821, 1831, 1834, 1844), o něž se všichni tito stoupenci

svobodné Itálie pokoušeli, byly však vždy rychle potlačeny. S revolucionáři došlo po řadě neúspěšných povstání v mnoha italských městech k soudním procesům, které se neobešly bez vynesení několika trestů smrti. Z těchto procesů co do rozsahu nejvíce vynikaly zejména soudy v Miláně a v Neapoli. Mnoho účastníků povstání odhalených rakouskou policií přišlo o život, jiní dostali dlouholeté žaláře a některým z nich se podařilo zachránit útekem do exilu. Díky tomu restaurace slavila úspěch a opozice, jež byla zdeptaná porážkou a oslabená procesy, se na dlouhou dobu nezmohla k většímu odporu.

Postupně se naděje italské buržoazie začaly soustřeďovat k myšlence sjednocení apeninského poloostrova pod vedením Sardinského království. Agitace Mladé Itálie a strany umírněných, spolu s dosavadním hospodářským vývojem v italských zemích, výrazně stupňovaly společenské i politické napětí. Velké vzepjetí přišlo s následující etapou *risorgimenta* v letech 1848 – 1849, v podobě zahájení italské revoluce, k němuž dalo podnět sicilské povstání proti despotické vládě Ferdinanda II. Tehdy sardinský král Karel Albert vyhlásil Rakousku válku za jednotu a nezávislost Itálie. Ta však neměla dlouhého trvání – rakouská intervenční vojska pod vedením maršála Radeckého ji po nedlouhé době rozhodla. Vítězství rakouských vojsk umožnilo v celé zemi nástup kontrarevoluce a Rakušanům se brzy podařilo obnovit předrevoluční stav v Toskánsku, Parmě i Modeně. Habsburkové a jejich spojenci se rozhodli obsadit i Papežský stát, kde byla 9. února 1849 vyhlášena Římská republika, hájená vlastenci z celého poloostrova v čele s Mazzinim a Giuseppem Garibaldim. Papežovo postavení bylo obnoveno zásahem Francie, která pod záminkou zprostředkování vyjednávání mezi papežem a liberály vyslala do Říma expediční sbor. V květnu 1849 byla poražena revoluce na Sicílii a nedlouho poté padla Římská republika (3. července). Konec italské národní revoluce na poloostrově přinesla kapitulace Benátské republiky, k níž marně směřoval Garibaldi se svým vojenským sborem, dne 22. srpna 1849.

Revoluce tedy neuspěla. Značnou měrou k tomu přispěla i zrada liberálů, kteří přešli na stranu feudální kontrarevoluce, dále nedůslednost buržoazních demokratů, již se neodvážili radikálně řešit pro obyvatele klíčovou agrární otázku, slabost a lhostejnost dělnické třídy a v neposlední řadě i samotný italský partikularismus. Po porážce sardinské armády v bitvě u Novary, jež rozhodla o druhém pokusu sardinského krále zvítězit nad Rakouskem, Karel Albert abdikoval a na trůn usedl jeho syn jako Viktor Emanuel II.

Období první poloviny 50. let 19. století se tak neslo v duchu „sbírání sil“. Navzdory tlaku Rakouska zachoval Viktor Emanuel II. ve své zemi liberální ústavu a v roce 1852 jmenoval ministerským předsedou Camilla B. Cavoura, jehož činnost v úřadu měla pro další vývoj *risorgimenta* značný vliv. Hrabě velmi energicky prosazoval hospodářské povznesení

své země a prostřednictvím účasti Sardinského království v Krymské válce a na Pařížském mírovém kongresu dosáhl z mezinárodního hlediska dobré výchozí pozice před konečnou konfrontací s Rakouskem. Výsledkem jednání Cavoura s císařem Napoleonem III. v Plombières v červenci roku 1858 byl příslib vojenské pomoci v případě válečného konfliktu Sardinského království s Rakouskem. Ten na sebe nenechal dlouho čekat a rakouské vojsko v něm bylo neodvratitelně poraženo v bitvách u Magenty a Solferina.

Po válečném konfliktu s Rakouskem v roce 1859, anexi střední Itálie, v níž na jaře 1860 probíhaly plebiscity, a po tažení Garibaldiho „tisícovky“ Sicílií, vyvrcholilo italské *risorgimento* v Turíně dne 17. března 1861 vyhlášením sjednoceného Italského království. Hlavního cíle *risorgimenta* bylo tedy z podstatné části dosaženo. Závěrečná etapa italského hnutí za nezávislost se dále nesla v duchu konsolidace. V roce 1866 anektovala Itálie na základě výsledku prusko-rakouské války Benátsko a nedlouho na to italská vojska obsadila Řím – Patrimonium Petri, zbývající část Církevního státu pod papežovou svrchovaností, který již od roku 1848 okupovaly francouzské jednotky. Řím byl k Italskému království připojen na základě plebiscitu z 2. října 1870 a v lednu 1871 se stal jeho hlavním městem. Proces sjednocení tím byl završen.

2.1. Výprava Tisíce

Do jara roku 1860 byla politická iniciativa pevně v rukou Cavoura a jeho strany umírněných. Demokraté v čele s Mazzinim zůstávali spíše na okraji dění. To se ale mělo brzy změnit. Někdejší Mazziniho myšlenka vyslat výpravu do jižních oblastí poloostrova si získala sicilské emigranty, především Crispiho a Pila.¹ Těm se podařilo přesvědčit Garibaldiho, aby vyplul k břehům Království obojí Sicílie, kde v dubnu 1860 vypukla protibourbonsky zaměřená rolnická vzpoura. Přestože král Viktor Emanuel odmítl dát Garibaldiho k dispozici požadovaný pluk a ani hrabě Cavour nebyl této myšlence nakloněn, vydal se 6. května Giuseppe Garibaldi s 1250 dobrovolníky (tvořeni dělníky, řemeslníky, rybáři aj.) vybavenými zastaralou výzbrojí na dvou lodích na cestu. Tato akce se do dějin měla nenávratně zapsat jako tzv. Výprava „tisíce“.

Jejich plavba proběhla nerušeně, s jedinou zastávkou v Talamone, kde se obě lodě zastavily pro další zbraně. Do sicilského přístavu Marsaly Výprava dorazila 11. května. Tam

¹ PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd., Dotisk 3. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 260

přistála na radu rybářů, od nichž se vojáci dozvěděli, že bourbonská posádka již opustila město.

K první bitvě garibaldiovců s bourbonským vojskem došlo 15. května u Calatafimi. Přes jejich notné ztráty mělo vítězství, které si vybojovali, téměř elektrizující účinek nejen na ně, ale i na ostatní sicilské obyvatele, jež Garibaldiho považovali přímo za svého spasitele. K jeho mužům se proto rázem přidávaly oddíly sicilských „mladých“, tvořené mnohými povstalci. 30. května se Giuseppe Garibaldi po vynikajícím manévru zbavil hlavních bourbonských sil a po třídenních pouličních bojích ovládl Palermo. Většina Evropy v tu dobu s úžasem sledovala, jak pouhá hrstka ozbrojenců dokázala přemoci daleko vybavenější profesionální armádu, díky čemuž se jí podařilo zpochybnit samotnou existenci království.²

Po této události viděl lid Garibaldiho jako nepřemožitelného osvoboditele z moci Bourbonů a do jeho armády nadále vstupovalo mnoho tamních obyvatel. Po osvobození Sicílie Garibaldi vstoupil - tehdy již s 25 tisíci vojáky - do Neapole a 1. října zakončil tažení za osvobození Itálie vítěznou bitvou na řece Volturno. Od této chvíle začal mezi Garibaldim a Cavourem skrytý diplomatický boj, který přes některé dílčí úspěchy Garibaldi nakonec prohrál a nemohl tak prosadit své vlastní cíle ohledně tvorby nového italského státu. Ačkoli vítěznou bitvou na řece Volturno strhl moc zcela do svých rukou, nepoužil ji k rozvíjení revoluce „zdola“. Musel se podřídit Cavourově koncepci národního boje a dát souhlas s obsazením Neapole sardinskou armádou, čímž umožnil připojení jižní Itálie k jednotnému italskému státu.

Dne 26. října 1860 došlo ke slavnému setkání krále Itálie Viktora Emanuela II. s Giuseppem Garibaldim v Teanu. Tato událost byla vícekrát barvitě popsána v nejrůznějších oslavných a vlasteneckých spisech. Ono setkání, jímž byla završena slavná etapa Výpravy Tisíce, autoři často líčili jako srdečné a slavnostní, přestože takové s největší pravděpodobností vůbec nebylo.

2.1.1. Giuseppe Garibaldi

Garibaldiho osoba a činy nemalou měrou přispěly ke sjednocení Itálie a jsou proto s událostmi italského *risorgimenta* neodmyslitelně spjaty. Giuseppe Garibaldi se narodil 4. července 1807 v městečku Nizza (dnes Francie) do rodiny rybáře, která sympatizovala s národně osvobozeneckým hnutím. V mládí trávil mnoho času v přístavu. Přestože byl bystrý

² PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd., Dotisk 3. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 261

a rád si četl, zejména o římských dějinách, učení nikdy v zvláštní oblibě neměl. Již v deseti letech se stal námořníkem na obchodní lodi Constanza a v roce 1832 byl povýšen na kapitána. V té době již v Itálii začala sílit touha po samostatnosti a osvobození od rakouských okupantů.

V Marseille se Garibaldi seznámil s Giuseppem Mazzinim, s jehož pomocí později vstal v čele hnutí Mladá Itálie. Mazzini připravoval savojskou výpravu, kterou pověřil právě Garibaldiho. Ten se přirozeně nechtěl držet zpátky a ochotně začal získávat dobrovolníky do boje. Naplánované povstání však bylo poraženo a Garibaldi byl v jeho nepřítomnosti spolu s dalšími dvěma revolucionáři odsouzen k „potupně smrti zastřelení do zad“ a „vystavění veřejné pomstě“. Uprchl tedy nejdříve do Marseille a v roce 1836 do Jižní Ameriky, kde pomohl Uruguajcům v boji za nezávislost proti Argentině.

Do Itálie se slavný vojevůdce vrátil s pověstí udatného bojovníka v dubnu roku 1848, aby se v Miláně zúčastnil války proti Rakušanům za nezávislost Itálie jako vůdce italských vlastenců (tzv. Rudých košil). O rok později pomáhal bránit Řím proti Francouzům, kde byla z jeho iniciativy vyhlášena Římská republika, a pomalu se z něj stával národní hrdina. Silné francouzské přesile však podlehl a znovu se rozhodl uchýlit se do exilu. 16. srpna 1849 nastoupil na loď plující do Tunisu, v červenci 1850 odplul do New Yorku a v dubnu 1851 do Střední a následně Jižní Ameriky.

V březnu roku 1854 se Giuseppe Garibaldi opět vrátil do Itálie, kde bojoval ve službách Viktora Emanuela II. Klíčovým se u něj stal rok 1860, v němž vedl revoluční boj za osvobození Království obojí Sicílie od Bourbonů. V této době si Garibaldi získal mnoho popularity, díky níž mohl získat značný vliv na politické scéně. Takováto přízeň chovaná k vojevůdcově osobě se samozřejmě nemohla líbit ministerskému předsedovi Cavourovi. Ten záhy pochopil, že bránit garibaldiovcům v jejich počínání nemůže, ale přesto se alespoň mohl pokusit vyrvat vedení z rukou Garibaldiho (a demokratů). Sice se mu nepodařilo Garibaldiho přimět, aby bez odkladu vyhlásil připojení Sicílie k Itálii, ani ho nezvládl přesvědčit, aby se vzdal plánu na vylovení na kontinentě a vyvolání nepokojů v Neapoli dřív, než tam slavný vojevůdce triumfálně vstoupil, nicméně dosáhl toho, že na Sicílii a v jižních oblastech byl vyhlášen plebiscit o připojení. Tím Cavour učinil definitivní konec nadějím Garibaldiho a demokratů, že zužitkují svá vojenská vítězství i na politickém poli.³

Je pravda, že když se Giuseppe Garibaldi na jaře roku 1860 vylovil v Marsale a postupoval přes Sicílii a jižní Itálii na Neapol, připadal rolnickým zástupům na Jihu jako spasitel, málem jako mystický osvoboditel a mstitel jejich utrpení. Tento Garibaldiho obraz

³ PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd., Dotisk 3. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 262

posílila i prozatímní vláda, kterou na Sicílii ustavil, například zrušením nenáviděné daně z mletí nebo dekretem o rozdělení obecního majetku. Přesto na společnost zanedlouho přišlo určité rozčarování. Garibaldi se nijak nepodařilo uspokojit statkáře a šlechtu, kteří se domnívali, že návrat k normálním podmínkám a nastolení pořádku by lépe zajistil král a řádné piemontské vojsko, než „lidový vůdce, z něhož se narychlo stal generál a který se obklopil hloučkem nebezpečných demokratických agitátorů.“⁴

V posledním desetiletí svého života se Garibaldi i přes svůj špatný zdravotní stav aktivně účastnil politického života v parlamentu. Sjednocení a nezávislosti italského státu již bylo dosaženo, a proto svou pozornost obrátil na sociální otázky a fungování demokracie. Z tohoto období je zajímavá i jeho literární činnost, ačkoli je nutno přiznat, že jako spisovatel se Garibaldi nikdy nedostalo zvlášť velkého uznání. Zanechal několik děl, ke kterým můžeme stočit naši pozornost: romány *Cantoni il volontario* (1870), *Clelia o il governo del monaco* (1870) a *I Mille* (1874). Věnoval se i poezii, posmrtně vyšlo například jeho veršované dílo *Poema autobiografico* (1911). Důležité jsou i jeho paměti (*Memorie*), jež byly vícekrát upraveny. Jeho styl se vyznačuje prostým vyjadřováním, jednoduchostí a snahou podat pouze jakousi kroniku faktů bez většího zdůrazňování důležitých momentů. V jeho pamětech nalezneme jednak křehkost a něhu, jednak pýchu, zlobu, touhu ochránit slabší a důrazný antiklerikalismus. Ale i při popisu těch nejdramatičtějších chvil se mu daří zachovat si střídmost a vyhnout se patetičnosti. Známe i jeho dopisy, pro které je příznačný zejména rázný tón, ale i překvapivá svěžest a stylistická lehkost.⁵

Když 9. ledna 1878 umřel Viktor Emanuel II., ze čtyř „otců vlasti“ – Cavoura, Mazziniho, krále a Garibaldiho – už tedy žil jen jeden. Ale i jemu hrdinské období jeho života odneslo velkou část sil. Garibaldiho zdravotní stav se neustále zhoršoval. Zemřel 2. července 1882 na ostrůvku Caprera, který mu byl přidělen Italskou vládou.

2.2. Risorgimentální literatura

Každé veřejné mínění ve společnosti se vyjadřuje nejenom prostřednictvím kulturních rozprav a formováním politických organizací, nýbrž i literaturou. Není divu, že na dramatický průběh první poloviny 19. století tedy reagovala i ona.

Rakouská správa v průběhu restaurace zaujala vůči domácímu obyvatelstvu nepokrytě nepřátelský postoj. Veškerý veřejný život italského obyvatelstva byl postupně postaven

⁴ PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd., Dotisk 3. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 262

⁵ MARIANI, Gaetano. *Antologia di scrittori garibaldini*. Bologna: Cappelli, 1960, s. 46

pod despotický dozor rakouské policie. Italům byl znemožněn přístup do vyšších úřadů. Za samozřejmost rakouská vláda měla také nutnost zavedení přísné cenzury. V důsledku toho se obraz Rakušana stal v literatuře velmi brzy nepřátelským.

Mnozí italsí vlastenci strávili svá učednická léta politická a vojenská v řadách napoleonských vojsk. Pro nadané jedince se nabízely i jiné vyhlídky na uplatnění: na univerzitách, které se rozrostly, na výtvarných akademiích, konzervatořích, ve specializovaných školách, v lyceích vytvářených podle francouzského vzoru, ve správních službách a v neposlední řadě i v oblasti novinářství. Těmito cestami se bez ohledu na hranice mezi jednotlivými státy utvářela nová intelektuální vrstva, čerstvá, která se aktivně zapojovala do občanského života a jejíž činnost se ukázala být rozhodující v procesu utváření národního veřejného mínění. Bez iniciativy a tmelící funkce, kterou měli vzdělanci v italské společnosti, by slabá italská buržoazie mohla asi sotva zvítězit.⁶

Jedním z prvních takových intelektuálů byl Ugo Foscolo, jehož osoba a dílo se stalo pro mnoho dalších inspirací. Foscolo, jedna z nejzajímavějších a nejneklidnějších postav italského vzdělanectví té doby, se v průběhu svého života stal vojákem, novinářem i univerzitním profesorem. Jeho epistolární román *Poslední dopisy Jakuba Ortise* (Ultime lettere di Jacopo Ortis) se stal stěžejním dílem pro nové generace Italů mezi francouzskou revolucí a restaurací - v době, kdy se patriotismus a vlastenectví stávaly hlavními tématy přicházejících literátů. Dílo je protknuté zoufalstvím politickým i milostným a jako takové vytvořilo v Ortisovi vzor romantického vyhnance zoufale ponořeného ve vlastním nitru, který se znovu objevil zvláště u Mazziniho a v lyrických básních Giovanni Bercheta.⁷

Samotná risorgimentální literatura měla převážně romantický a národně-historický charakter. V období první poloviny devatenáctého století byl převládající ráz literatury, jež zrcadlila nezdařené revoluce z let 1820 – 1821 a 1831, rozdmýchané karbonáři, hnutím „Mladé Itálie“ po roce 1832 a „liberálními“ školami po roce 1840, zřejmě občanský a vlastenecký. V románu, lyrice, tragédii i publicistice se objevuje řada společných motivů a situací. Jednalo se například o životy vyhnanců a politických vězňů, spiklenců, mučedníků italské svobody, žen, které obětovaly vlasti své nejhlubší city, dále šlo o oslavy hrdinských činů minulosti s nadějí, že v nedaleké budoucnosti budou obnoveny apod. Za cíl si tato literatura kladla zejména utvoření národního vědomí prostřednictvím systematického obracení se k národním dějinám a k italské kultuře – na Itálii bylo vzpomínáno jako na vlast velkých

⁶ PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd., Dotisk 3. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 229

⁷ BUKÁČEK, Josef. *Slovník spisovatelů: Itálie, [Vatikánské město, San Marino, Švýcarsko (Ticino, Grigioni)]*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1968, s. 34

spisovatelů, významných obchodníků, silných vojáků a bojovníků proti cizím silám, počínaje Ettorem Fieramoscou, protagonistou historického románu *Massima D'Azeglia Ettore Fieramosca, o la disfida di Barletta* (1833), jenž v souboji v Barlettě porazí Francouze La Motta, přes Francesca Ferruciho (hrdinného obránce florentské svobody)⁸ a hlavní postavu historického románu *L'Assedio di Firenze* (1863) Francesca Domenica Guerrazziho, až po Miláňana Alberta da Giussano, vítěze nad římským králem Fridrichem I. Barbarossou (v Carducciho *Della Canzone di Legnano*, 1879).⁹

Je pravda, že tato díla dost často tvořily příliš zjevné a naivní stránky. Není proto těžké dojít k závěru, že jejich posláním byla primárně propaganda italské nezávislosti, přesto by se nemělo zapomenout na to, že romantické kulturní hledání v době *risorgimenta* s sebou přineslo i nezanedbatelné výsledky. Například v 60. letech se začaly poprvé objevovat narážky hovořící o potřebě vytvořit určitý historický profil italské literatury. Netrvalo dlouho a na svět přišly *Dějiny italské literatury* (*Storia della letteratura italiana*) Francesca De Sanctise (1870 – 1871), jež zanechaly hlubokou stopu v celých budoucích italských generacích. Italská literatura je tu v risorgimentálním duchu nahlédnuta jako jednotný proud. Pro potřebu sjednocené Itálie toto dílo do značné míry zakrylo odlišnosti kulturních linií tak, jak se projevovaly v jednotlivých italských regionech. Toto dílo – první dějiny literatury – nebylo pojato podle zvyku předchozích historických studií 18. století jako výbor krásných pasáží a vynikajících autorů, nýbrž jako poměrně detailní průřez historickým vývojem italského písemnictví a kultury, a díky tomuto přístupu může být v jistém smyslu považováno i za jakési obecné dějiny Itálie, které nám zanechala kultura 19. století.

Vedle De Sanctise bychom neměli opomenout ještě alespoň Severina Ferrariho, který přinesl velmi podnětná díla z dějin italským měst a revolucí, nebo Michela Amariho, autora příkladné vědecké studie o Sicílii za muslimské nadvlády (*Storia dei Musulmani in Sicilia*). Významný slovník italštiny byl zpracován Niccolem Tommasem, který se jím trvale zapsal do obecného povědomí jako přední lexikograf italštiny.

Obecně ale můžeme polemizovat o pravé literární hodnotě risorgimentálních děl. Jen těžko bychom asi hledali náznak velkého odkazu Alessandra Manzoniho v nesčetných historických románech, které většinou postrádaly vlastní literární originalitu a jejichž autoři mnohdy jen kopirovali Manzoniho styl. Stejně tak je celkem obtížné najít v oblasti vlastenecké poezie mezi lyrickými básníky někoho, kdo by hloubkou citu a silou své fantazie výrazněji převyšoval ostatní. Vlastenecké básně o obležení Benátek psal například Arnaldo

⁸ Vzpomíná na něj i Goffredo Mameli v „*Il Canto degli italiani*“ (1847, dnes italská národní hymna).

⁹ PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd., Dotisk 3. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 264

Fusinato. Ale jak jeho verše, tak i verše dalšího účastníka *risorgimenta* Luigiho Mercantiniho o výpravě na Sapri nejsou s to vyprávět historické události jinak než pouze v jakémsi „falešně tklivém tónu.“¹⁰ Autorem o něco zdařilejší vlastenecké lyriky byl například Giovanni Berchet.

Z dalších básníků italského *risorgimenta* jmenujme alespoň Giuseppa Giustiho, jehož osobité politické „scherzi“ se v opisech a v tajných tiscích šířily po celé Itálii a který mezi ostatními spisovateli svými satirickými a žertovnými skladbami vynikal. Zdařilou politickou satiru dále pěstoval také Giuseppe Gioacchino Belli. Do zástupu vlasteneckých básníků se dále řadí autoři, kteří pod tlakem této vzrušené doby psali rovněž vlastenecké hymny a ódy (báseň *Fratelli d'Italia* Goffreda Mameliho se později stala italskou národní hymnou a obrovské popularitě se těšila i vlastenecká poezie Mercantiniho, autora Hymny Garibaldiho).

Z prozaických spisovatelů stojí za zmínku také Ippolito Nievo, demokrat velmi pokrokového smýšlení, který se účastnil i výpravy v roce 1860 a jenž ve své *Zpovědi Italově* (*Confessioni di un Italiano*) zanechal umělecky velmi cenné dílo. Jinak nejlepší prózu v době mezi Manzoniem a Giovannim Vergou tvoří tzv. próza memoárová, autobiografická, jejímiž autory jsou Luigi Settembrini, Giovanni Ruffini a Silvio Pellico (vězněný v letech 1822 - 1830 spolu s Pietrem Maroncellim na brněnském Špilberku). Na tyto memoáry posléze navážou vzpomínkové knihy garibaldovců.

Ačkoli se dá obecně říci, že největší potenciál fungovat jako občanský literární žánr má nejspíše divadlo, významnější dramatická tvorba v této době téměř vůbec neexistovala. Vznikaly sice historicko-vlastenecké tragédie, jejichž autory byli např. Giovanni Battista Niccolini či Silvio Pellico, ty ale nemohly vyplnit poněkud „vyprahlou a prázdnou“ italskou divadelní scénu, která byla schopná pouze „věčně opakovat starého dobrého Goldoniho“, jak o ní hovořil takový znalec divadla, jakým byl Nikolaj Vasiljevič Gogol, který ve 30. letech cestoval po Itálii.¹¹ Skutečně významná dramatická díla *risorgimentální* období nevydalo.

¹⁰ PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd., Dotisk 3. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 264

¹¹ Tamtéž, s. 265

3 GARIBALDIOVŠTÍ MEMOÁRISTÉ

V průběhu italského *risorgimenta* se vyskytla řada různých děl pojednávajících o událostech, jako je obrana Říma v letech 1849-1850, druhá válka za nezávislost (1859), Výprava Tisíce (1860-1861), třetí válka za nezávislost (1866), neúspěšný pokus o dobytí Říma v roce 1867 a mnoho dalších, přičemž ústředním motivem spousty z nich bylo právě opěvování Giuseppa Garibaldiho. Přesto kdybychom všechna tato díla chtěli podřadit pod skupinu garibaldiovských memoáristů, z pojmu by se stala jen určitá pracovní klasifikace bez hlubšího významu, sdružující řadu odlišných a mnohdy těžce slučitelných textů. Proto se tímto pojmem označují jen spisovatelé, kteří ve svých textech vzpomínají na svou vlastní účast při Garibaldiho hrdinských činech, autoři deníků a pamětí, v nichž nám na dramatickou dobu plnou naděje i porážek zanechali vlastní vzpomínky, dojmy, názory a soudy, a jejichž díla díky tomu získala pravou literární i uměleckou hodnotu. Mezi tyto autory patří kromě Abby a Bandiho také Giovanni Costa, Eugenio Checchi, Anton Giulio Barrili a Giuseppe Guerzoni.¹² Někteří literární teoretici (Gaetano Mariani, Luigi Russo, Benedetto Croce aj.) k nim dále řadí např. Giulia Adamoliho, Achilla Bizzoniho, Emilia Dandola, Ippolita Nieva a další.

Pro Garibaldiovské memoáristy je společným tématem oslava slavného vojevůdce. Jejich díla vypráví o Garibaldiho mimořádných vojenských úspěších s úmyslem podat čerstvě sjednocené Itálii prožité události co nejpřesvědčivěji. Málokterá historická osobnost tak rychle podlehla procesu mytizace jako Garibaldi. Pro literární tvůrce se stal velmi přitažlivým námětem a brzy jej zahalil téměř pohádkový závoj, pod nímž italský národní hrdina figuroval vždy bez poskvrny, díky čemuž bylo mnohdy velmi obtížné rozpoznat hranice mezi historickou pravdou a pouhou pověstí. Mýtus, který v období risorgimentálních bojů vznikl, spočíval jednou v opěvování Garibaldiho osudových vítězství, podruhé v líčeních jeho tělesných rysů (působ jeho hlasu, zář vlasů, modř jeho očí), potřetí v popisu jeho slavných činů (triumfální vstupy, patetická loučení s červenými košilemi a známými) atd.¹³ Garibaldi představoval vytouženého mstitele mnoha staletí cizí nadvlády a podrobování si apeninského poloostrova a jako takový byl uctíván a opěvován.

Je třeba ale zdůraznit, že ačkoli by se tak mohlo zdát, u garibaldiovských memoáristů nenalzáme vždy jen čiré nadšení pramenící z úcty a lásky ke svému veliteli. Přítomné je zde i vědomí nedokončeného úsilí a porážky, protože sen o účasti na realizaci *risorgimenta* byl

¹² TROMBATORE, Gaetano. *Memorialisti dell'Ottocento. Introduzione*. Torino: Einaudi, 1979, sv. 1., s. 26

¹³ GIBELLINI, P. – OLIVA, G. – TESIO, G. *Lo spazio letterario: storia e geografia della letteratura italiana*. Brescia: Scuola, 1989, s. 576

neustále omezován nebo jinak rušen diplomatickou a vojenskou kontrolou Sardinského království. Přestože se o to pokoušel několikrát, přes veškerou svou snahu Garibaldi nezvládl osvobodit Benátky a Řím a nakonec nedokázal prosadit své vlastní cíle ohledně sjednocení italského státu, jež by garantovalo ústavodárné shromáždění. V textech jeho memoáristů tedy vedle oslav a radosti nechybí ani určitá deziluze, melancholie a nostalgie, odrážející celkově se menší entusiasmus těchto spisovatelů.¹⁴

Většina garibaldiovských memoáristů (vyjma např. Checchiho) sepsala své vzpomínky na risorgimentální epochu až s několikaletým odstupem, v době, kdy na prožité události již mohli nazírat s určitým nadhledem a rozmyslem. Díky tomu si na risorgimentální dění stihli utvořit jasný názor a nenechali se unášet většími divokými vášněmi.

Téměř všichni tito autoři byli mladí a měli revolučního ducha. Lásku k vlasti v nich svými slovy vzbudil Mazzini a jeho demokratické ideály. Co do politického přesvědčení, řadili se k demokratům, a budoucí sjednocená Itálie tedy podle nich měla mít podobu jednotné republiky, již se mělo dosáhnout „zdola“, tj. prostřednictvím povstání lidu, který měl být jediným národním ústavodárcem. Touto představou se lišili od druhého politického proudu, umírněných, kteří zastávali myšlenku monarchistické konfederace a usilovali o zavedení liberálních režimů oligarchického typu cestou „shora“, tj. dílčími reformami. V garibaldiovských oddílech se však jejich mazziniovské revolucionářství značně disciplinovalo a umírnilo a nemálo autorů od svých vyhraněných názorů na budoucnost státu pomalu upouštělo.¹⁵ Mohlo by se zdát, že v prostředí garibaldiovské literatury došlo ke smíření těchto odlišných proudů, ale je nutné mít na paměti, že většina děl byla napsaná až delší dobu po klíčových historických událostech, kdy už se vzpomínalo na obyčejné a prosté hrdinství lidí, kteří vytvořili Itálii. Spíše než jako na sloučení dvou různých ideových proudů, je třeba na garibaldiovskou literaturu nahlížet jako na pozdní epilog veškeré risorgimentální literatury, na jejichž stránkách se snoubí všechny dřívější představy o nové budoucnosti apeninského poloostrova. Nezávislost, svoboda a později i sjednocení Itálie bylo cílem všech a společně čelili svému jedinému velikému nepříteli – cizí nadvládě a uzurpátorství. V garibaldiovské literatuře se proto příčiny odlišností ve vlastních řadách nehledají. Na díla, jež vypráví příběhy o otevřených bitvách, hrdinských činech a Garibaldiho slávě, se hledí jako na vzpomínky na mytickou dobu, která byla jímavým počátkem k dosažení italské národní svobody.¹⁶

¹⁴ GILARDENGHI, Carlo. ISRAL. [online]. [cit. 2014-03-27] Dostupné z <http://www.isral.it/web/web/risorsedocumenti/150unitaitalia_maestri.htm>.

¹⁵ TROMBATORE, Gaetano. *Memorialisti dell'Ottocento. Introduzione*. Torino: Einaudi, 1979, sv. 1., s. 27

¹⁶ Tamtéž, s. 28

Garibaldiovští memoáristé, ať už jako individua či společně jako literární skupina, tvoří kapitolu italské literární historie osmnáctého století, která se stala předmětem studií mnoha literárních teoretiků a intelektuálů (kromě již zmíněných připomeňme alespoň Gaetana Trombatoreho, Giuseppa Antonia Borgeseho, Pietra Pancraziho a Paola Ruffilliho). Dále krátce představím autory, které do této skupiny ve své publikaci *Memorialisti dell'Ottocento* zařazuje Gaetano Trombatore.

3.1. Giovanni Costa

Giovanni Costa, známý i pod jménem Nino Costa, se narodil v Římě roku 1826. Již v dětství se jeho velkou vášní stalo umění, které také studoval v Římě v době, kdy zde roku 1848 po zvolení nového papeže Pia IX nastal převrat. Toho se Costa s vlasteneckým zapálením zúčastnil. Narukoval do římské legie, pod níž bojoval i za obranu italského města Vicenza. V Římské republice se stal členem městské rady a výboru pro nemocniční zařízení, tyto funkce ho však neodradily od touhy bojovat pod velením Giuseppa Garibaldiho, a tak se z něj zanedlouho stal člen Garibaldiho generálního štábu. Po pádu Římské republiky se jako politicky zkompromitovaný musel skrývat, ale získal tak alespoň čas věnovat se svému milovanému malířství. K politické dráze se vrátil až v březnu 1859, kdy vstoupil do piemontské armády. Spolu s Giuseppem Garibaldim narukoval k „Alpským myslivcům“ (Cacciatori delle Alpi, dobrovolnická jednotka pod velením Garibaldiho bojující za osvobození severní Lombardie). Později se zúčastnil války v královském jízdním regimentu v Aostě. Po skončení bojů se usadil ve Florencii, kde se dostal do kontaktu s mladými umělci soustředěnými v *Caffé Michelangelo*. V šedesátých letech se věnoval zejména své umělecké činnosti. Se svými obrazy uspěl například i v pařížském Salonu.

Poté, co spolu s Garibaldim statečně bojoval u Mentany, v roce 1870 jako jeden z prvních heroicky vstoupil do Říma, kde byl v listopadu téhož roku jmenován radním. Tuto funkci vykonával sedm let. Po dovršení italského sjednocení věnoval zbytek svého života výlučně malířství. Zemřel v Marina di Pisa 31. ledna 1903.

Quel che vidi e quel che intesi je název Costových pamětí, které vydala roku 1927 ve Florencii jeho dcera Giorgia. Té v letech 1892 – 1893 umělec diktoval své vzpomínky na události roku 1848 a následující. Práci na jeho pamětech však Costovi přerušila náhlá smrt jeho dobrého přítele. V roce 1896 se v malířově životě objevila jistá Olivia Rossetti Agrestiová, která si přála sepsat vlastní Costovu biografii. Tu publikovala v Londýně roku

1904. A právě toto dílo posloužilo Costově dceři k dopsání posledních kapitol malířovy autobiografie.

Pro tyto paměti je charakteristická plynulost a energičnost autorova vyprávění. Costa v nich obstojně sestavil velmi barevnou rekonstrukci života v Římě v letech 1848 až 1870. V díle vzpomíná na všechny římské ulice, náměstí a další místa, kde se účastnil nejrůznějších historických událostí.¹⁷ Některé úryvky vztahující se ke Garibaldiho tažením nebo k popisu života v pontifikálním Římě byly pro jejich zdařilost dokonce několikrát samostatně publikovány.¹⁸

3.2. *Eugenio Checchi*

Eugenio Checchi byl novinář a spisovatel, který se narodil se v Livornu 4. října 1838 a zemřel v Římě 15. května 1932. První články mu začaly vycházet ve florentských novinách a časopisech ještě v době jeho studií, když mu bylo pouhých šestnáct let. Přestože vystudoval práva na univerzitě v Sieně, u této profese dlouho nezůstal. Více jej přitahoval svět divadla a literatury. Z finančních důvodů byl nucen najít si stabilní práci, kterou nakonec získal v Národní knihovně ve Florencii. Spolupracoval se dvěma florentskými časopisy, *Gazzetta del popolo* a později s *Gazzetta d'Italia*.

Zúčastnil se třetí italské války za nezávislost, v roce 1866 se dobrovolně přidal k vojenskému tažení pod velením Giuseppe Garibaldiho. O tomto zážitku vypráví ve svých pamětech *Memorie di un Garibaldino*, jež vydával zprvu po částech na stránkách *Gazzetta del popolo*. Dílo vyšlo později souborně (1866), avšak anonymně, pod názvem *Memorie alla casalinga di un garibaldino*. Tento memoár se stal jeho asi nejzdařilejším dílem. Zatímco většina garibaldiovským memoáristů své paměti sepsala až s několikaletým odstupem od prožitých událostí (viz výše), Checchi své dílo vydal prakticky ihned, dokud byly jeho vzpomínky čerstvé a plné emocí. Díky tomu je jeho subjektivní pohled velmi bezprostřední, současně tvrdý i bezstarostný.¹⁹ Při psaní využil také deník svého mladšího bratra Tita, který rovněž bojoval v garibaldiovských řadách, a i díky tomu je jeho dílo velmi autentické. Vzpomínky na toto tažení si s sebou nesl celý svůj pozdější život a v srdci zůstal už navždy věrným garibaldovcem. Pro budoucí generace sepsal díla jako *L'Italia dal 1815 ad oggi*

¹⁷ MARIANI, Gaetano. *Antologia di scrittori garibaldini*. Bologna: Cappelli, 1960, s. 231

¹⁸ Tamtéž, s. 229

¹⁹ ISTITUTO DELLA ENCICLOPEDIA ITALIANA. Treccani [online]. [cit. 2014-03-27]. Dostupné z <[20](http://www.treccani.it/enciclopedia/eugenio-heckchi_(Dizionario-Biografico)/>.</p></div><div data-bbox=)

(Milano 1894), *Garibaldi: la sua vita narrata ai giovani* (Milano 1907) a *Come si è fatta l'Italia* (Bologna 1913).

Řadu let se živil i jako profesor italské literatury. Pracoval také jako redaktor v *Giornale d'Italia*, kde se soustředil zejména na divadelní kritiku. Později po Luigim Capuanovi převzal vedení římského týdeníku *Fanfulla della domenica*. Za svůj život dále napsal četné prozaické, životopisné i dramatické texty, např. *Racconti, novelle e dialoghi* (Milano 1884), *Giuseppe Verdi* (Firenze 1887), *Cristoforo Colombo* (1892), *Rossini* (1898), *Carlo Goldoni e il suo teatro* (1907) aj.²⁰

3.3. Anton Giulio Barrili

Anton Giulio Barrili se narodil v Savoně 14. prosince 1836. Vystudoval literaturu a filozofii na univerzitě v Janově. Velmi brzy se začal věnovat novinářství, publikoval nejprve v týdeníku *L'occhialeto*, který psal výlučně on sám, a později přispíval i do janovských deníků *San Giorgio* a *La Nazione*.

Roku 1859 narukoval jako dobrovolník do piemontské armády a zúčastnil se několika vojenských tažení. V následujícím roce vstoupil do redakce *Il Movimento*, novin, které propagovaly Garibaldiho vojenské činy, a nedlouho poté se stal jejich ředitelem. Po Garibaldiho boku bojoval v roce 1866 v Trentinu a v roce 1867 při osvobození Říma. O tomto vojenském tažení, především o bitvě u Mentany, kde byly Garibaldiho jednotky poraženy francouzskou armádou vyslanou Napoleonem III. na obranu papeže, vypráví ve svých krátkých pamětech s názvem *Con Garibaldi alle porte di Roma* (Milán 1895). Barrili legendárního vojevůdce popisuje jako muže s lidskou tváří, který je velmi upřímný a čestný, s neobyčejně silným charakterem.²¹ Autor se otevřeně přiklání na stranu mazziniovských a garibaldiovských ideálů a v celém díle optimisticky a s velkými nadějemi vzhlíží k italské budoucnosti.²²

Po návratu do Janova založil roku 1874 vlastní noviny *Il Caffaro*, v nichž začal po částech vydávat své romány. Dva roky nato byl zvolen poslancem za levici. Z této funkce odstoupil roku 1879, aby se stal ředitelem v *Domenica Letteraria*. V roce 1894 získal díky podpoře Giosuè Carducciho katedru italské literatury na univerzitě v Janově, na níž byl později jmenován rektorem. Zemřel roku 1908 po krátké nemoci na svém letním sídle

²⁰ ISTITUTO DELLA ENCICLOPEDIA ITALIANA. Treccani [online]. [cit. 2014-03-27]. Dostupné z <[http://www.treccani.it/enciclopedia/eugenio-chedchi_\(Enciclopedia_Italiana\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/eugenio-chedchi_(Enciclopedia_Italiana)/)>.

²¹ Tamtéž

²² TROMBATORE, Gaetano. *Memorialisti dell'Ottocento*. Torino: Einaudi, 1979, sv. 1., s. 1052

v Cercare. Z jeho četných literárních děl připomeňme alespoň *Capitan Dodero* (1865), *L'Olmo e l'edera* (1869), *Val d'olivi* (1872) a *Come un sogno* (1875).

3.4. **Giuseppe Guerzoni**

Giuseppe Guerzoni se narodil 27. 2. 1835 v Calcinatu (Brescia). Vystudoval filozofii v Padově. Již od svého mládí byl zapáleným vlastencem, působil nejprve v organizaci Mladá Itálie a později se rovněž účastnil Garibaldiho vojenských výprav. Záhy se z něj stal jeho přítel a v následujících letech jej doprovázel při všech významných vojenských akcích. Garibaldi z Guerzoniho učinil svého tajemníka a ten jej v této funkci roku 1864 doprovodil při cestě do Londýna. V tomtéž roce se z důvodu velkého nedorozumění souvisejícím s Garibaldiho plánovaným tažením do východní Evropy musel svého úřadu vzdát. Guerzoniho omyl byl však brzy vyjasněn a vojevůdce mu zachoval svou přízeň. Jeho vojenská kariéra skončila natrvalo dobytím Říma roku 1870.

Dále se naplno věnoval novinářství a práci v parlamentě, kam byl zvolen za poslance. Spolupracoval s časopisy *Il Pugnolo* a *Uomo di pietra* a sám se stal jedním ze zakladatelů časopisu *Il Sole*. Později pracoval jako profesor italské literatury na univerzitách v Palermu a Padově, kde se věnoval převážně literárněhistorickým studiím a životopisům (mimo životopis *Garibaldi* sepsal také životopis Garibaldiho generála *Vita di Nino Bixio*). Napsal i několik divadelních her (např. *Il Cholera*) a románů (*Memorie di un desertore. Storia di una famiglia di patrioti*). Zemřel 25. listopadu 1886.

Jeho dílo *Garibaldi*, vydané roku 1882, se stalo stěžejním dílem garibaldiovské literatury a svou hodnotu si zachovává dodnes. Guerzoni se na jeho sepsání pečlivě připravil. Z jeho stránek je čtenářskému publiku jasné, jak hlubokou náklonnost vůči Garibaldiho choval, jak moc v něj věřil a jak moc díky němu prahнул po osvobozené a konečně svobodné Itálii.²³

²³ TROMBATORE, Gaetano. *Memorialisti dell'Ottocento*. Torino: Einaudi, 1979, sv. 1., s. 1087

4 GIUSEPPE BANDI

4.1. Život

Giuseppe Bandi se narodil do rodiny advokáta 15. července 1834 v Gaverranu (Grosseto). Byl to velmi bystrý a upřímný člověk, nadaný velikou vyjadřovací schopností. Abba o něm napsal, že „ve svých šestadvaceti letech byl krásný a silný, vždy radostný, jako by mu v srdci zpíval skřivánek.“²⁴ Je pravda, že Bandi v mládí vypadal hezky, měl statnou postavu, upřímný a poctivý obličej a rázného ducha, díky čemuž si u druhých snadno získával oblibu. Poté, co dovršil středoškolské studium v Arezzu a Luce, přihlásil se na univerzitu v Pise a později v Sieně, kde se stal doktorem práv. Ale největšími vášněmi jeho mládí byly vlast a poezie. Záhy začal přispívat do florentského časopisu *L'Arte* (v té době pod vedením Federiga Leoniho).

Netrvalo dlouho a i on zatoužil zapojit se do risorgimentálního dění. Jako zapálený mazziniovec pracoval na místě tajemníka florentského výboru Mladé Itálie a účastnil se přípravy povstání za připojení Toskány k sjednocené Itálii. Nacházel se však pod neustálým policejním dohledem, a proto byl za své aktivity již v roce 1857 krátce zadržen. V březnu následujícího roku jej policie znovu zatkla a v červenci byl Bandi definitivně odsouzen za údajnou nápomoc politickým uprchlíkům k ročnímu odnětí svobody a poslán do vězení v pevnosti Falcone v Portoferraiu. Odtamtud byl v důsledku pokojné revoluce ve Florencii a odjezdu tamního velkovévody propuštěn již 28. dubna 1859. Tehdy Bandi dobrovolně zahájil svou vojenskou kariéru. Ačkoli se chtěl aktivně zapojit do vojenských operací probíhajících v Lombardii, jeho regiment během bojů zůstával – podobně jako regiment, ve kterém působil Abba – nečinný. Boje se zúčastnil jako podporučík o něco později v rámci toskánské divize v armádě střední Itálie. V těchto měsících se Bandi přiblížil k osobám soustředěným kolem Giuseppe Garibaldiho, který si jej brzy osobně všiml. Když byla mise tohoto vojska na základě rozhodnutí v plebiscitu ukončena, Bandi se vrátil na svou domovskou základnu v piemontské Alessandrii.

Když bylo na jaře 1860 rozhodnuto o konání výpravy, jež měla mít za úkol osvobození Sicílie, sám Garibaldi si přál mít Bandiho po svém boku. Ten tedy jako důstojník vstoupil na základě Garibaldiho výzvy do vojska, ve kterém generála následoval od Quarta až do Capuy. Během epického tažení Sicílií vynikl zejména v bitvě u Calatafimi, kde byl těžce zraněn. Za své nasazení byl následně odměněn povýšením na kapitána, později i na

²⁴ „*Nei suoi ventisei anni bellissimo e forte, era sempre gaio come se gli Canosse un'alloda in cuore.*“
MARIANI, Gaetano. *Antologia di scrittori garibaldini*. Bologna: Cappelli, 1960, s. 119

majora. Jakmile se zotavil, připojil se ke Garibaldi v Palermu. Velmi statečně dále bojoval u Milazza, za což si vysloužil chválu přímo od slavného generála („Bandi, jste hrdina!“)²⁵, a u řeky Volturno. V Neapoli měl také znamenitou příležitost dělat prostředníka Garibaldi a Mazzinimu (Mazzini si Bandiho také velmi vážil).

Po rozpuštění Výpravy Tisíce se Bandi vrátil zpět ke svému domovskému vojsku. V roce 1866 byl za vynikající nasazení v bitvě u Custozy vyznamenán křížem řádu sv. Mauricia a sv. Lazara. Netrvalo však dlouho a Bandi se rozhodl armádu opustit. Důvodem byla přílišná odlišnost jeho myšlenkového založení a četné názorové neshody s ostatními důstojníky. Bandi si zachoval povahu a temperament garibaldiovského dobrovolníka, což jeho nadřízení jen stěží dokázali tolerovat.

V roce 1870 tak s velikým úspěchem zahájil svou novinářskou dráhu. Bandi byl velmi schopným a plodným žurnalistou. Nejprve přispíval do florentského deníku *La Nazione* a od roku 1872 vedl *Gazzetta Livornese*, kteréžto noviny po několika letech koupil. O pár let později založil vlastní noviny *Il Telegrafo* (první číslo vyšlo 29. dubna 1877), na jejichž stránkách podporoval zejména levicové ideály. Počáteční období v těchto novinách bylo poměrně klidné. Postupně však přešel od vyhraněných levicových postojů k pravici a začal vést ostrý boj proti radikálnějším politickým směrům. Bandi energicky odporoval anarchistům a tento jeho postoj ho měl stát i život. V roce 1889 explodovala v sídle jeho novin bomba. Další bombu anarchisté nastražili o pár let později (1893), i když omylem do vedlejší budovy. Giuseppe Bandi se přesto nenechal zastrašit, což se mu stalo osudným. Byl zabit 1. července 1894 v Livornu jedním z anarchistů poté, co ve svých článcích plamennými slovy odsoudil vraždu francouzského prezidenta Sadi Carnota.

4.2. Dílo

Bandi byl velmi živý a energický spisovatel. Vlastnictví dvou novin mu garantovalo nezávislost a širokou tvůrčí svobodu. Ve svých článcích reagoval prakticky na všechno: politiku, literaturu, umění, hudbu, občanské problémy atd. V mládí byl Bandi okouzlen i poezií. V roce 1857 publikoval pod názvem *Versi italiani* sbírku svých veršů.

Z autorových prací jsou však nejznámější jeho historické paměti, ve kterých podal realistický portrét Giuseppe Garibaldiho: *Da Custoza in Croazia. Memorie di un prigioniero* (1866) a *I Mille*. Dále je to knížečka s názvem *Anita Garibaldi. Appunti storici raccolti e illustrati da G. Bandi* (1889). Bandiho literární dílo obsahuje také několik kulturně-

²⁵ „Bandi, siete un eroe!“ TROMBATORE, Gaetano. *Memorialisti dell'Ottocento*. Torino: Einaudi, 1979, sv. 1. s. 89

historických literárních pokusů – sepsal historické romány *Pietro Carnesecchi, storia fiorentina del secolo XVI* (1873), *La Rossina, storia fiorentina del secolo XVII* (1875) aj.

4.3. *I Mille*

Memoár *I Mille* (Vojáci Tisíce) se stal nepochybně nejdůležitějším literárním výtvozem Giuseppa Bandiho. Dílo bylo od roku 1886 publikováno nejprve časopisecky na stránkách římského *Il Messaggero* a livornského *Il Telegrafo*. Vycházelo po částech: *Da Genova a Marsala*, *Da Marsala a Palermo* a *Da Palermo a Capua*. Jako celek bylo poprvé vydáno až v roce 1902 ve florentském nakladatelství Adriana Salaniho.

Bandi, možná víc než jakýkoli jiný garibaldiovský spisovatel, po celý zbytek života s nostalgií vzpomínal na ony slavné dny, ve kterých jako podporučík toskánské armády opustil bez jediného slova svůj regiment, aby následoval Garibaldiho na Sicílii a podílel se tak na nejvíce strhujícím dobrodružství svého života. Hned v první kapitole svého díla přiznává, že výprava, kterou si vojevůdce naplánoval, se zdála být velkým šílenstvím. Na konci však byla považována za Garibaldiho nejlepší počín, který se navždy pevně zapsal do historie:

„Vuoi tu, dunque, amico caro, ch'io ti racconti quel che videro i miei occhi ed udirono i miei orecchi nell'avventurosa corsa che facemmo da Genova a Marsala ne' primi giorni di maggio del 1860, quando saltò in testa a Garibaldi il ticchio di fare quella che parve da principio una gran pazzia, e fu giudicata di poi opera egregia e principalissima tra le sue più belle?“²⁶

„Chceš tedy, drahý příteli, abych ti vyprávěl, co viděly mé oči a slyšely mé uši na té dobrodružné cestě z Janova do Marsaly, kterou jsme podnikli v prvních květnových dnech roku 1860, když Garibaldiho napadl ten vrtoch podniknout to, co se zprvu zdálo být velkým šílenstvím, nýbrž co bylo později uznáno za znamenitý počín, nejdůležitější ze všech, které vykonal?“

O této vojenské výpravě se Bandi rozhodl, podle svých slov bez jakýchkoli předsudků, vyprávět ve svých pamětech.

4.3.1. Charakteristika

²⁶ BANDI, Giuseppe. *I Mille: da Genova a Capua* [online]. Claudio Paganelli, 2011. [cit. 2014-04-09]. Dostupné z <<http://www.liberliber.it/libri/b/bandi/index.php>>, s. 5

Bandiho memoár představuje plynulé vyprávění ve stylu kroniky, která je rozdělená celkem do tří částí: *Da Genova a Marsala*, *Da Marsala a Palermo* a *Da Palermo a Capua*. V průběhu tohoto vyprávění se autor často obrací na hypotetického čtenáře a svůj příběh doplňuje o řadu jemu učených metanarativních pasáží sloužících k správnému pochopení díla.

Svého čtenáře Bandi oslovuje slovy „drahý příteli“ a hned na počátku svého memoáru jej upozorňuje, že od něj nemá očekávat víc, nežli „prosté a jednoduché vyprávění bez stínu předstírání a filozofie.“²⁷ Právě díky tomuto kontaktu se čtenářem s ním autor může navázat poměrně důvěrný vztah, jenž přispívá k tomu, aby bylo možno na heroické téma nazírat pohledem obyčejného člověka.

*„Calza, dunque, buone scarpe e avviati meco verso Palermo [...]“*²⁸

„Obuj si tedy dobré boty a vydej se se mnou k Palermu [...]“

Autor nemá ambice psát o čemkoli jiném než o tom, co sám viděl nebo slyšel od přátel, jimž důvěřuje. Chce se zaměřit jen na přímé zkušenosti, se kterými nakládá tak, že mnohdy přeskakuje od jedné k druhé, aby čtenáři vysvětlil to, co je třeba, než se opět vrátí k chronologickému běhu svého vyprávění.

Své vzpomínky Bandi vypráví živě a jeho příběh proto ubíhá velmi plynule. Co se týče jazyka, autor používá běžnou itaštinu, kterou nezřídka doplňuje i o některé dialektální a lidové výrazy z toskáštiny, jimiž příběh okrašluje. Jedná se zejména o scény, ve kterých pracuje s ironií:

*„Feci entrar subito il visitatore, un omicciattolo tutto voce e penne, e che, appena veduto il generale, cominciò a sfoderare una parlantina così impronta e tediosa, che avrebbe fatto perdere la pazienza a un santo. [...]“*²⁹

„Toho návštěvníka jsem nechal hned vstoupit, takového hubeného mužíčka, který, jakmile generála uviděl, začal silným hlasem chrlit řeč tak nudnou a nezáživnou, že by ztratil trpělivost i svatý.“

Často pro vyjádření určité situace používá i lidová rčení:

²⁷ „Però non aspettarti dam e se non una semplice e breve narrazione, senza ombra di presesa e senza nugole di filosofia.“ BANDI, Giuseppe. *I Mille: da Genova a Capua* [online]. Claudio Paganelli, 2011. [cit. 2014-04-09]. Dostupné z <<http://www.liberliber.it/libri/b/bandi/index.php>>, s. 6

²⁸ Tamtéž, s. 219

²⁹ Tamtéž, s. 282

„Non si giocava di noccioli; il capitano Liparachi era accusato di disobbedienza agli ordini del generale in capo, durante la battaglia e si trattava della vita e della morte.“³⁰

„Nebylo času nazbyt; kapitán Liparachi byl obviněn z neuposlechnuté příkazu velícího generála během bitvy a jednalo se o otázku života a smrti.“

Prostřednictvím užití lidových výrazů a rčení se autor obratně zbavuje rizika, že jeho dílo vyzní nezáživně a příliš těžkopádně.

Z narativního hlediska se Bandi umí výtečně pohybovat a rychle přecházet od vykreslování jednotlivých drobných epizod k obecnému shrnutí rozsáhlých událostí, jakými jsou například vylodění v Marsale a bitvy u Calatafimi, Malazza a na řece Volturno. Příběh proto nikdy neustrne v jednom bodě a čtení je tak velmi poutavé.

4.3.2. Motivy

Kromě líčení všech důležitých historických momentů se vypravěč v díle notnou měrou zaměřuje i na vypravování o nejrůznějších názorových sporech mezi klíčovými i jakkoli bezvýznamnými postavami italských dějin. Ty pak často doplňuje o své vlastní úvahy. A tak se čtenář seznamuje s tím, jak Bandi ironicky kritizuje tvrzení novin ze severu Itálie o velkém počtu komplikací na Sicílii, nebo jak se staví proti těm, co popírají Garibaldiho schopnost vést vojsko do velkých bitev.

Na stranách plných dojetí a bolesti například spisovatel líčí střet mezi těmi následovníky Garibaldiho, kteří věřili, že jedinou správnou možností pro budoucnost Itálie je přiklonit se na stranu savojské monarchie, jež představovala garanci plné nezávislosti pro nový sjednocený stát, a těmi, kteří si přáli dát prostor iniciativě válečných dobrovolníků přejících si získání Říma a Benátek v souvislosti s následným svoláním ústavodárného shromáždění, jež mělo pro italskou otázku najít vlastní vhodné řešení. Nejkrásnější ukázkou demonstrující tento názorový nesoulad je ta, v níž se Bandi jako bývalý zapálený mazziniovec setkává v Neapoli se samotným Mazzinim a se suchou upřímností mu hlásí svůj nesouhlas:

„Dal modo col quale m'accomiatò, mi avvidi essergli dispiaciuto che io fossi ,troppo garibaldino‘ [...]. Ma io [...] non pensavo, in quel tempo, che a combattere i nemici della indipendenza e dell'unità d'Italia, né mi pareva il caso di pensare ad altro.“³¹

³⁰ BANDI, Giuseppe. *I Mille: da Genova a Capua* [online]. Claudio Paganelli, 2011. [cit. 2014-04-09]. Dostupné z <<http://www.liberliber.it/libri/b/bandi/index.php>>, s. 495

³¹ Tamtéž, s. 616

„Ze způsobu, jakým mě vyprovodil, jsem si všiml toho, že jsem se mu nelíbil, protože jsem byl ‚moc velký garibaldiovec‘ [...]. Ale já [...] jsem v tu dobu myslel jen na boj proti nepřátelům nezávislosti a jednoty Itálie, a ani mě nenapadlo přemýšlet nad něčím jiným.“

Mezi nejvýraznější motivy Bandiho memoáru dále bezesporu patří postava samotného generála, hrdinství členů Výpravy Tisíce a popis sicilského prostředí.

4.3.2.1. *Obraz Giuseppa Garibaldiho*

Vzhledem k povaze svého postavení (stal se důstojníkem přímo z Garibaldiho nařízení) byl Bandi slavnému veliteli vždy velmi nablízku. Stal se možná prvním autorem, jenž měl odvahu popsat Garibaldiho důvěrně, aniž by se uchýloval k prázdným frázím a klišé.³² Přestože i on, podobně jako každý jiný garibaldiovský spisovatel, vojevůdce halí do velkého oblaku slávy, nadčlověka z něj nedělá. Na jeho stránkách Garibaldi znovu ožil ve svých šestapadesáti letech, aby opět pevně sevřel šavli či si ji opřel o rameno a vychutnal si zbytek svého oblíbeného doutníku a aby pochodoval, navzdory své artritidě, v čele své hrdinské výpravy.

Co se týče toho, jak Bandi popisuje Garibaldiho charakter, hned na prvních stranách svého díla začíná s vyobrazením jeho klidné přemýšlivosti a ochoty naslouchat názorům druhých. Když chtěl vojevůdce Bandiho vyslat do Val di Chiana a do Umbrie, aby tam vyvolal povstání, byl Bandi proti:

„Garibaldi si persuade facilmente, ma Bixio, saltando in terra, esclamò: ‚Insomma, tu non ci vuoi andare, eh?‘ A cui risposi: ‚Oh bella! Vacci tu: io non voglio esser messo sul Fischietto, e sentirmi dire che per vanagloria ho ingannato Garibaldi.‘ Bixio tirò giù un gran sagrato, ed uscì. Restammo soli. Garibaldi guardò l'orologio. Era mezzanotte. ‚Su via‘ disse. ‚Penserò io a trovare chi voglia incaricarsi di questa faccenda; domani ne parleremo, e voi mi darete i recapiti che avete.“³³

„Garibaldi se nechal přesvědčit snadno, ale Bixio vyskočil na nohy a vykřikl: ‚Zkrátka, ty tam nechceš jet, co?‘ Jemu jsem odpověděl: ‚No to je pěkné! Jed' tam ty: já se nechci objevit ve Fischettu a dát si vyčítat, že pro marnou slávu jsem obelstil Garibaldiho.“³³ Bixio zaklel a odešel. Zůstali jsme sami. Garibaldi se podíval na hodiny. Byla půlnoc. ‚No tak,

³² MARIANI, Gaetano. *Antologia di scrittori garibaldini*. Bologna: Cappelli, 1960, s. 119

³³ BANDI, Giuseppe. *I Mille: da Genova a Capua* [online]. Claudio Paganelli, 2011. [cit. 2014-04-09]. Dostupné z <<http://www.liberliber.it/libri/b/bandi/index.php>>, s. 11

rychle' řekl. *„Postarám se, abych našel někoho, kdo se bude chtít této věci ujmout; zítra si o tom promluvíme a vy mi dáte adresy, které máte.“*

Pro autora je typické vyobrazovat Garibaldiho při všech jeho obvyklých denních činnostech: vypráví například o tom, jak ráno vstává ještě před svítáním a přitom usrkává kávu, bez níž nemůže být. Kvůli silné artritidě má velké bolesti a nechává si pomoci při zvedání z postele. Popisuje, jak si čte nebo píše s „brýlemi na nose“ a nevynechá dokonce ani následující historku:

„Andò difilato in cima alla prua e s'incamminò sul buttafuori, e messi i piedi sulle corde, fece quel che avrebbe fatto, se fosse stato... nella stanza più comoda d'un palazzo.“³⁴

„Šel přímo na vrchol přídi a potom, co si položil nohy na lana, udělal to, co by byl udělal, kdyby býval byl ... v nejpohodlnější místnosti kteréhokoli domu.“

Je tedy jasné, že Bandi se obloukem vyhýbá zbožnému pohledu na slavného generála. Neznamená to ale, že by se jeho dílo zcela vyvarovalo pasáží (jakkoli jsou vzácné), jež vyzdvihují Garibaldiho vznešenost. Příkladem může být tento úryvek:

„Alzai gli occhi e vidi allora Giuseppe Garibaldi nell'attitudine nella quale auguro che lo vegga in sogno lo scultore che, primo, dovrà modellare la statua dell'eroe; aveva il cappello sugli occhi, lo sguardo acceso, la bocca sorridente e un pezzo di sigaro in bocca, e stringeva con la destra la sciabola e stava dritto, come sta San Giorgio, effigiato da Donatello.“³⁵

„Zvedl jsem oči, a tak jsem spatřil Giuseppa Garibaldiho v pozici, v níž si přeji, aby ho ve snu viděl ten sochař, co jako první bude muset vymodelovat hrdinovu sochu; přes oči měl klobouk, v tváři planoucí výraz, vlídný úsměv, kus doutníku v ústech a pravicí svíral šavli a stál rovně, jako stojí Donatellův svatý Jiří.“

Z Garibaldiho nejpříznačnějších rysů autor nejčastěji podtrhává jeho klidnou povahu a rozvážnou kontrolu nad sebou samotným i nad událostmi, které musí řešit. Z následující ukázky je patrné, že přestože se generál umí rychle rozhněvat, stejně rychle se také dokáže uklidnit:

³⁴ BANDI, Giuseppe. *I Mille: da Genova a Capua* [online]. Claudio Paganelli, 2011. [cit. 2014-04-09]. Dostupné z <<http://www.liberliber.it/libri/b/bandi/index.php>>, s. 81

³⁵ Tamtéž, s. 327

„Vogliono... cioè, dicono che se non avete voglia di andare in Sicilia con loro, andranno senza di voi. Però pretendono che diate loro i danari e le armi che raccoglieste, perché dicono che non è roba vostra. ‘Io non dimenticherò gli occhi terribili che fece il futuro vincitore di Palermo nell'udire quelle mie parole; e per poco non mi morsi la lingua. ‘Ho io paura?’ esclamò egli, diventando rosso in viso, come la bragia; ma in un tratto si ricompose, e con voce pacata soggiunse: ‘Fateli entrare.’“³⁶

„Chtějí... tedy říkají, že jestli se vám nechce jet s nimi na Sicílii, pojedou bez vás. Ale požadují, abyste jim dal peníze a zbraně, co jste shromáždil, protože říkají, že vám nepatří. ‘Nezapomenu na ten hrozivý výraz, jež budoucí vítěz v Palermu měl, když slyšel má slova. Málem jsem se kousl do jazyka. ‘Mám snad strach?’ vykřikl a rudl v obličeji. Ale ve chvíli se uklidnil a s klidným hlasem dodal: ‘Ať vstoupí.’“

Ačkoli mohl Garibaldi díky všemu, co v minulosti dokázal, odpovědět pohrdavě, ne-li přímo nadřazeně, jeho přirozená skromnost by mu to nedovolila. A tak, přestože se vojevůdce rozhněvá, vzápětí se uklidní a necítí vůči ostatním jakoukoli zášť.

Bandi si dále všímá „otcovské péče,“ kterou Garibaldi vykazuje vůči svým vojákům a jež spisovatel sám pocítil na vlastní kůži, když jednou při nástupu do člunu spadl do moře.

„Garibaldi m'aveva afferrato pel primo; e gli altri che erano seco, furono solleciti a dargli aiuto; sicché appena intinto nell'acqua, fui tratto a salvamento. Le prime parole che udirono le mie orecchie furono queste: ‘Eh diavolo! Volete farmi affogare questo ragazzo!’...“³⁷

„Garibaldi mě popadl jako první; a ostatní, již byli s ním, mu pohotově pomohli; a tak jakmile jsem se smočil ve vodě, byl jsem zachráněn. První slova, co slyšely mé uši, byla tato: ‘K čertu! Nenechte mi utopit tohoto hochu!’...“

Z garibaldiovských spisovatelů to je právě Bandi, kdo podává pravděpodobně nejrealističtější obraz Giuseppa Garibaldiho, i když i on se ve svém vyprávění samozřejmě z drtivé většiny soustředí na jeho kladné stránky. Přestože se snaží vykreslit lidového vojevůdce, nikdy nezapomíná, že se zároveň jedná i o legendárního hrdinu, což je patrné například i ze samotného počátku díla:

³⁶ BANDI, Giuseppe. *I Mille: da Genova a Capua* [online]. Claudio Paganelli, 2011. [cit. 2014-04-09]. Dostupné z <<http://www.liberliber.it/libri/b/bandi/index.php>>, s. 32

³⁷ Tamtéž, s. 596

„Udendo il Generale che dormiva, rammentai la bella scena dell'Ettore Fieramosca, dove il caporale Boscherino, trovandosi al buio con Cesare Borgia, tremava nel sentirlo respirare, come se si fosse trovato a tu per tu con leone. Garibaldi non era Cesare Borgia, né io il Boscherino; pure, nel trovarmi così presso a quel meraviglioso uomo, di cui tutto il mondo parlava, un sentimento ineffabile di stupore mi prese che mi mandava in visibilio.“³⁸

„Když jsem slyšel generála, jak spí, vzpomněl jsem si na tu krásnou scénu z Ettore Fieramoscy, v níž se kaprál Boscherino v noci vedle Cesareho Borgi chvěje při poslechu jeho dechu tak, jako by stál tváří v tvář lvovi. Garibaldi nebyl Cesare Borgia a ani já Boscherino; přesto, když jsem byl tak blízko tomu zázračnému muži, o němž mluvil celý svět, zmocnil se mě nepopsatelný pocit úžasu a byl jsem jako u vytržení.“

Následujícího rána Garibaldi Bandiho vyzval k účasti ve Výpravě Tisíce. Zatímco generál mluvil, poslouchal Bandi „dychtivě, a blesky, jež vysílaly oči toho muže, mu říkaly, že Bůh mu vdechl do srdce neklamné znamení.“³⁹ Spisovatel měl ke Garibaldi mu plnou důvěru a jako ostatní nepochyboval, že navzdory všem rizikům, které výprava představovala, budou ve své snaze právě díky tomuto muži úspěšní.

4.3.2.2. Výprava Tisíce

Kdo jsou všichni ti mladíci, jež spojila touha osvobodit Sicílii a jižní Itálii od tyranské vlády bourbonského krále? Co se jim honí hlavou? A jaká je jejich opravdová motivace?

Autor garibaldiovské dobrovolníky charakterizuje jako muže s neuvěřitelnou mírou nezadržitelného odhodlání přiložit ruku k dílu a bojovat za svobodu apeninského poloostrova. Bojovníci prahnou po tom, aby byl starý řád zadupán do země a oni se tak mohli prohlásit za pány svých vlastních životů, kteří se již nebudou muset podvolovat nikomu cizímu. Toto jejich šlechetné a odvážné přání je odlišuje od přístupu zastaralé jižanské společnosti feudálů, úzkostlivě lpících na svých starých právech a výsadách, která pro garibaldiovské vojáky představuje neúčinnou a škodlivou třídu, jež musí být poražena a odstraněna z cesty.

Následující ukázka dokazuje, že touha osvobodit Sicílii není záležitostí jen mladých lidí revolučního ražení:

³⁸ BANDI, Giuseppe. *I Mille: da Genova a Capua* [online]. Claudio Paganelli, 2011. [cit. 2014-04-09]. Dostupné z <<http://www.liberliber.it/libri/b/bandi/index.php>>, s. 12

³⁹ „Ascoltavo avidamente, e i lampi che mandavano gli occhi di quell'uomo, mi dicevano avergli Dio ispirato nel cuore un augurio infallibile.“ Tamtéž, s. 14

„Quel vecchio, fattosi innanzi, agitò per aria il cappello, e con voce forte gridò: Generale, ieri vi detti i miei quattro figliuoli; oggi vi do l'auguro della vittoria. Io vi dico in nome di Dio che libererete la Sicilia!‘ Queste parole furono seguite da un fremito unanime della folla, che ebbe immagine di una sfida a morte, lanciata dalle rive della generosa Liguria contro ai tiranni di otto milioni di italiani.“⁴⁰

„Ten stařík, když postoupil dopředu, zamával ve vzduchu kloboukem a silným hlasem zakřičel: ‚Generále, včera jsem vám dal své čtyři synky a dnes vám přeji vítězství. Říkám vám, že ve jménu Božím osvobodíte Sicílii!‘ Tato slova následoval jednotný pokřik davu, který si představoval, jak břehy ušlechtilé Ligurie vyzývají k boji na život a na smrt krutovládce osmi milionů Italů.“

O pevném odhodlání vojáků vybojovat vítězství autor nijak nepochybuje:

„Vergin santa, se veramente stai nei cieli, scorgici sani e salvi sino a terra, e quando i nostri piedi toccheranno terra, diverremo leoni.“⁴¹

„Svatá panno, jestli jsi opravdu na nebi, veď nás živé a zdravé až k pevnině, a až se naše nohy dotknou země, stanou se z nás lvi.“

Bandi klade důraz zejména na to, jak vojáci statečně bojují v předsvědčení, že je jejich přátelé, rodiny a všichni blízcí nesmějí spatřit jinak než jako vítěze. To radši ať vzpomínají na jejich památku.

Poslední den garibaldiovské výpravy byl pro všechny velmi smutný. Autor čtenářům vypráví o nemalém zklamání, které mnozí vojáci cítili z toho, jak se vyvíjela situace mezi Garibaldim a hrabětem Cavourem. Přes všechny nepříjemnosti, jež musel generál snést, však pro své muže zůstal neporazitelným hrdinou. V závěrečné epizodě svého díla, v níž se několik vojáků královské armády povyšuje nad garibaldiovského majora, Bandi ukazuje, jak moc si Garibaldiho muži vážili toho, že pod jeho velením mohli bojovat:

„Il nostro Siccoli era tra l'uscio e il muro. Una delle due: o chinare la testa ed andarsene colla coda tra le gambe o far capire al palafreniere che gli ufficiali di Garibaldi non meritavano il trattamento che suol darsi a' cani per le chiese. Ed egli, senza far lunga consulta con se stesso, afferrato un grosso scudiscio che teneva appeso a destra sella, [...] lo menò per due volte sul viso al palafreniere.“

⁴⁰ BANDI, Giuseppe. *I Mille: da Genova a Capua* [online]. Claudio Paganelli, 2011. [cit. 2014-04-09]. Dostupné z <<http://www.liberliber.it/libri/b/bandi/index.php>>, s. 65-66

⁴¹ Tamtéž, s. 74

„Náš Siccoli měl dvě možnosti. Bud' sklonit hlavu a odejít se svěšeným ocasem, nebo pacholkovi vysvětlit, že Garibaldiho důstojníci si nezaslouží, aby se s nimi jednalo, jak je zvykem jednat se psy v kostele. A tak, bez toho aniž by se dlouho rozhodoval, popadl velký bičík, jenž nosil zavěšený na pravé straně sedla, [...] a uštědřil jím pacholku dvakrát do obličeje.“

4.3.2.3. *Obráz Sicílie*

Dalším výrazným motivem díla je nemalá pečlivost věnovaná popisu sicilské krajiny a tamního prostředí, které jsou takto živě a věrně zachyceny snad jen ve Vergově *Mastro-don Gesualdo*.⁴²

Jak říká Piero De Tommaso, Bandi slouží za příklad toho, že se mnozí garibaldiovští memoáristé na Sicílii cítili, jako by snad byli v nějaké italské kolonii.⁴³ Je pravda, že Bandi o prostředí na Sicílii vůbec nevypráví s objektivitou cestovatele, který by bez předsudků sbíral nové zážitky a s nadšením poznával nové lidi a jejich zvyky a mravy. Vůči Sicilanům autor shovívavostí zrovna neoplývá. Počínaje jejich dialektem, jež má za „barbarskou řeč,“ si jej tamní obyvatelé nijak nezískali. Že se mu zdají necivilizovaní, je patrné z následující ukázky, kde se několik vesničanů (v orig. „villani“, u Bandiho spíše negativní konotace) diví, že revolvery vojáků mohou vystřelit až šestkrát:

„Nel vedere quella gran curiosità de' villani, io rammentavo i racconti di que' viaggiatori, che ci dipinsero i selvaggi, stupiti e trasecolati dinanzi a' coltelli e ai fucili e ai gingilli di vetro, che loro si mostravano per allettarli, e ne facevo gran festa.“⁴⁴

„Když jsem viděl tu velkou zvědavost vesničanů, vzpomněl jsem si na příběhy cestovatelů, kteří nám vylíčili divochy, již byli užaslí a ohromení z nožů, pušek a skleněných cetek, které jim cestovatelé předváděli, aby je nalákali, a velmi mě to pobavilo.“

Autor má pochyby i o loajalitě sicilských vesničanů. Nezapomene vyprávět, jak se shromažďovali na vrcholcích hor v blízkosti bitevních polí, aby si podle výsledku mohli rozhodnout, zda křičet „ať žije Garibaldi!“, nebo „ať žije král František!“. Klade si i otázku, zda by se proti nim neobrátili v případě prohry.

⁴² TROMBATORE, Gaetano. *Memorialisti dell'Ottocento*. Torino: Einaudi, 1979, sv. 1., s. 899

⁴³ DE TOMMASO, Piero. *Quel che viderò. Saggi sulla memorialistica garibaldina*. Ravenna: Longo, 1977, s. 144

⁴⁴ BANDI, Giuseppe. *I Mille: da Genova a Capua* [online]. Claudio Paganelli, 2011. [cit. 2014-04-09]. Dostupné z <<http://www.liberliber.it/libri/b/bandi/index.php>>, s. 259

Bandi prakticky nevynechá příležitost ukázat Sicilany v ponurém světle a jen zřídka mluví o jejich statečných činech, obětech a velkorysé štědrosti, kterou mnozí vůči Garibaldiho vojsku prokazovali. Nicméně si nemůže dovolit tyto jejich světlé stránky vynechat úplně, jinak by v porovnání s ostatními memoáristy působil přinejmenším předpojatě. A tak nemůže pomlčet například o vytrvalosti rodáků z Palerma, již se nechali bombardovat dva dny a dvě noci bez toho, aniž by si jakkoli stěžovali či řekli něco, co by mezi v srdcích vojáků zažehlo strach.

4.3.3. Shrnutí

„Per mia somma fortuna, stetti vicino a quella grande figura, e meritai da tanto e si straordinario uomo, la paterna affezione, che è vanto unico della mia vita, oscurissima del resto, e trascorsa mettendo a tortura l'ingegno per guadagnare il pane quotidiano con quella penna che la ventura mia m'ha posto tra le mani, in luogo della vanga o della marra.“⁴⁵

„K mému velikému štěstí jsem byl té velké osobnosti nablízku a vysloužil jsem si i otcovskou lásku tohoto výjimečného muže, jež je jedinou chloubou mého jinak velmi ponurého života, který, abych si vydělal na denní chléb, jsem strávil mučením svého rozumu prostřednictvím pera, jež mi štěstěna vložila do rukou namísto rýče a lopaty.“

Touto zpovědí nacházející se v závěru memoáru Bandi podtrhuje celý význam svého díla. Mezi Bandim, který píše tyto paměti, a Bandim, jenž se účastní popsanych událostí, je rozdíl šestadvaceti let. Ačkoli bychom spisovatele mohli, díky četným svědectvím těch, kteří jej viděli bojovat například v bitvě u Calatafimi, s čistým svědomím označit za hrdinu, on sám o sobě a svých činech hovoří nanejvýš skromně a bez jakéhokoli stínu vychloubačství. Ve svých pamětech vrátil život všem mužům bojujícím pod Garibaldiho velením, ať už se jednalo o nevýznamné lidi, na něž historie nepamatuje, či velké a známé hrdiny, jejichž příběhy znají všichni. V tomto memoáru znovu obžily všechny dojemné, veselé, slavnostní i tragické chvíle, jež dohromady stvořily velmi poutavý příběh, který je v jádru vykreslen jako příběh o znovunalezeném mládí a o neuvěřitelném a zázračném dobrodružství, jehož se autor zúčastnil.

Zápisky, které si mladý Bandi při osvobozování Sicílie vedl, umožnily, aby mohl později již jako zralý muž a spisovatel stvořit opravdové umělecké dílo.

⁴⁵ BANDI, Giuseppe. *I Mille: da Genova a Capua* [online]. Claudio Paganelli, 2011. [cit. 2014-04-09]. Dostupné z <<http://www.liberliber.it/libri/b/bandi/index.php>>, s. 745

5 GIUSEPPE CESARE ABBA

5.1. Život

Giuseppa Cesare Abba se stal asi nejslavnějším spisovatelem ze všech, kteří bojovali po boku Giuseppe Garibaldiho v jeho Výpravě Tisíce. Narodil se 6. října 1838 v Cairo Montenotte (Savona). Sám Abba si v září roku 1908 vytvořil autobiografický profil, o němž byl požádán skupinou svých přátel při příležitosti oslavy jeho sedmdesátiletých narozenin. Díky tomu o jeho životě známe mnoho podrobností. V letech 1849 až 1854 studoval v piaristické škole v Carcare, načež se přihlásil na janovskou Akademii výtvarných umění, kterou však po krátkém studiu brzy opustil. V mládí se nadchl pro filozofii a četbu klasiků, mezi kterými si zamiloval zejména Foscola, Giovanniho Pratiho a Alearda Aleardiho.

Abbovi nicméně dlouho chyběla jasnější představa o tom, co by chtěl v životě dělat. Cítil však velkou touhu účastnit se bojů za svobodu a nezávislost Itálie. V roce 1859 tedy narukoval k jízdnímu regimentu v Aostě. Doufal, že zkušenost ve válce by mu pomohla ukázat směr, kterým by se v životě chtěl ubírat. Ale zatímco v Solferinu a v San Martinu se zuřivě bojovalo, jeho jednotka dlela v záloze a na žádné vojenské operaci se nikdy nepodílela.

3. května 1860 odjel jako prostý voják s Garibaldim na Sicílii, kde se podobně jako Bandi propracoval až k hodnosti důstojníka. V bitvách u Calatafimi, v Palermu a na řece Volturno, za níz dostal zvláštní čestné uznání, patřil mezi nejodvážnější a nejschopnější muže. Vzpomínka na toto hrdinské tažení jej provázela po celý zbytek života a stala se inspirací pro řadu jeho děl. Během této výpravy si den po dni zaznamenával všechny nejdůležitější události, kterých byl svědkem. Jeho poznámky, sepsané mnohdy narychlo, se datují od 5. do 26. května (chybí jen zápis ze 7. května). Abba ale neměl snahu svůj deník vydat, k jeho publikaci došlo až mnoho let po jeho smrti roku 1933.⁴⁶

Když byla Výprava Tisíce završena a Garibaldiho vojsko rozpuštěno, Abba se nakrátko vrátil ke své rodině do Cairu, odkud se po čase přestěhoval do Pisy. Z Pisy byl v rámci příprav na vojenský střet u Aspromonte povolán zpět do boje. Na cestě za Garibaldim jej však zadržely janovské úřady, a proto se rozhodl vrátit zpět do Pisy, kde se roku 1862 zapsal ke studiu na tamní univerzitě.

Na bitevní pole se vrátil o pár let později, v roce 1866 (za bitvu u Bezzecy dokonce získal stříbrnou medaili), ale díky událostem, kterým se musel podvolit Giuseppe Garibaldi, byl přinucen k návratu do Pisy. Po dlouhé a těžké nemoci se nakonec rozhodl odjet zpět

⁴⁶ BANDINI, Gino. *Maggio 1860. Pagine di un „taccuino“ inedito di G. C. Abba*. Milano: Mondadori. 1933.

do svého rodného města, aby zde pečoval o rodinný majetek a vykonával pro svou komunu úřad starosty.

V Cairu zůstal až do roku 1880. Léta strávená zpátky ve své domovině sám Abba charakterizuje jako „léta samoty a rozjímání“. Prostřednictvím svého úřadu se nově vzniklému státu snažil co nejvíce prospět. Zasadil se o zlepšování podmínek pro základní vzdělávání, finanční podpory pro zemědělce, rozvíjení sociálních služeb atd. V této činnosti se snažil uspět i na celostátní úrovni, proto se rozhodl kandidovat do italského parlamentu, kam však zvolen nebyl.

Díky značnému úspěchu jeho paměti vešel jako spisovatel v širší známost a získal si i nemalou podporu slavných osobností. Jedním z nich byl i Francesco De Sanctis, který Abbu jako ministr školství jmenoval profesorem italštiny pro střední školy. Spisovatel dostal místo na gymnáziu ve Faenze, odkud se po třech letech přemístil do Brescii, kterou už neopustil.

Zbytek svého života věnoval vyučování a vyprávění o risorgimentálních událostech a mužích, již se zasloužili o vznik svobodného a nezávislého státu. V největších italských městech připomínal význam Garibaldiho výprav (roku 1907 měl na toto téma oficiální projev v Římě v přítomnosti samotného krále). Při příležitosti padesátiletého výročí konání Výpravy Tisíce se Abba vrátil na Sicílii, kde znovu prošel všechna místa, o kterých vyprávěl ve svých pamětech. To ho inspirovalo k nápadu znovu se vrátit ke svému nejslavnějšímu dílu *Da Quarto al Volturno. Noterelle d'uno dei Mille* a napsat jeho pokračování. To se mu však nepodařilo, jeho čas se chýlil ke konci. 5. června 1910, pět měsíců před jeho nenadálou smrtí, byl jmenován senátorem. Zemřel 6. listopadu 1910 v Brescie.

5.2. Dílo

Abbova literární tvorba byla velmi plodná. Jeho díla zpravidla vycházejí z historických událostí a drtivá většina z nich se vztahuje právě k *risorgimentu*. Kromě svých pamětí se dále věnoval skládání veršů, psaní povídek, esejí atd.

Své první poemu *In morte di Francesco Nullo* (1863) a *Arrigo. Da Quarto al Volturno* (1866) vydal na naléhání svých přátel v Pise. Podle deníku, do nějž si zapisoval své zážitky z Výpravy Tisíce, sepsal roku 1880 *Noterelle di uno dei Mille edite dopo venti anni*, které byly později vydány pod názvem *Da Quarto al Volturno. Noterelle d'uno dei Mille*.

Mezi další jeho díla patří historický román *Le rive della Bormida nel 1794* (1875), povídky sebrané pod názvem *Montenotte, Dego e Cosseria* (1884), *Cose vedute* (1887) a *Storia dei Mille, narrata ai giovinetti* (1904), životopis Garibaldiho generála *Vita di Nino*

Bixio (1905) a sbírky veršů *Romagna* (1887), *Dogali* (1887), *Vecchi versi* (1906) a *Cose Garibaldine* (1907).

Abba také vypracoval řadu historických esejí a pojednání o událostech *risorgimenta*, jež byly určeny zejména novým generacím mladých Italů. Ty byly po jeho smrti sebrány a zařazeny do třísvazkového díla G. Castelliniho *Ritratti e profili, Ricordi garibaldini, Meditazioni sul Risorgimento* (1912 – 1913).

5.3. *Da Quarto al Volturno*

Spisovatelovy paměti měly poměrně dlouhý a složitý vývoj. K jejich sepsání Giuseppe Cesareho Abbu navedl slavný Giosuè Carducci, s nímž se Abba později spřátelil. Carducci také Abbovo dílo osobně doporučil bolognskému nakladatelství Zanichelli. Tam vyšlo roku 1880 nejprve pod názvem *Noterelle d'uno dei Mille edite dopo venti anni*. První vydání obsahovalo Abbovy vzpomínky na období od 3. května do 21. června 1860. Již po dvou letech Abba svůj memoár přepracoval a rozšířil o zápisky do 20. srpna a dílo bylo publikováno jako *Da Quarto al Faro. Noterelle d'uno dei mille edite dopo venti anni*. Definitivní vydání s názvem *Da Quarto al Volturno. Noterelle d'uno dei Mille* (Od Quarta po Volturno. Zápisky jednoho z Tisíce) však přišlo na svět až roku 1891 a právě v této verzi se Abbův memoár stal jedním z nejlepších děl garibaldiovské literatury. Vzpomínky na slavnou výpravu autor v tomto vydání sepsal až ke dni 9. listopadu 1860.

Dílo bylo pokaždé přijato s rostoucím nadšením a postupně si získalo velký úspěch, díky čemuž Abba jako spisovatel záhy vešel v širší známost.

5.3.1. Charakteristika

Je třeba zdůraznit zvláštní povahu tohoto memoáru. Abba se na jeho sepsání pečlivě připravoval, což se na stránkách díla patrně odráží v podobě ozvěny různých úryvků a pasáží z jiných memoárů (např. *Le mie prigioni* Silvia Pellica nebo *Le Ricordanze della mia vita* Luigiho Settembriniho), jež si Abba nastudoval a které se snažil napodobit. Díky této náročné přípravě však vzniklo dílo, jež oslnilo nejen Carducciho, paměti, které jsou jedny z nejlepších literárních výtvorů garibaldiovské literatury. Obdivuhodná stručnost jeho literárního vyjádření a umění s lehkostí vylíčit prožité události jej bez pochyby staví vedle děl Bandiho.⁴⁷

⁴⁷ MARIANI, Gaetano. *Antologia di scrittori garibaldini*. Bologna: Cappelli, 1960, 354 s.

Abba ale zaujímá výlučně vlastní místo, co se týče zralosti jeho jazykového projevu. Otázka jazyka a to, jak s ním má autor nakládat, je pro něj zásadní, čímž se od ostatních garibaldiovských memoáristů zřetelně odlišuje. Abba tedy usiluje o kultivovaný text, nežřídka s melodickým účinkem. Při popisu co nejlépe pracuje se svou slovní zásobou:

„Avevamo in faccia Monreale, sdraiata in quella sua lussuria di giardini [...] L'anima di padre Carmelo strideva.“⁴⁸

„Naproti nám bylo Monreale, ležící v nádheře svých zahrad [...] Duše otce Carmela cvrlikala.“

Charakteristické je pro něj časté užívání dvojích přídavných jmen a sloves: Carini je „přívětivý, milý, mluví a okouzluje“⁴⁹, Garibaldi „trpělivý a šťastný“, „zádumčivý a zamyšlený“, „krásný a zářící“⁵⁰, Adolfo Azzi je muž „s vyzývavou a klidnou tváří“⁵¹ atd.

Své paměti Abba píše běžnou italštinou, k dialektům se však uchyluje rád, obvykle proto, aby dal někomu z obyčejných lidí možnost co možná nejvěrnější bezprostřední promluvy:

„Staiò morendo de fame, Eccellenza!“⁵²

„Umírám hlady, Excellence!“

Existenci dialektů si Abba užívá. Nejen, že je používá v rámci promluv svých postav, dokonce je v díle sám hodnotí. Za příklad může sloužit scéna, ve které vzpomíná na janovský dialekt jistého vojáka:

„[...] io pendeva, proprio pendeva, dalle sue labbra, bevendo il dolce della sua lingua e pensando al mio dialetto aspro.“⁵³

„[...] já jsem se skláněl, opravdu skláněl, před jemností jazyka vycházející mu z úst, když jsem pomyslel na svůj hrubý dialekt.“

Memoár je psaný v deníkové formě. Delší časový odstup mezi dobou, kdy se Abba Výpravy Tisíce zúčastnil, a dobou, ve které své paměti sepsal, však přispívá k tomu,

⁴⁸ ABBA, Giuseppe Cesare. *Da Quarto al Volturno: noterelle di uno dei Mille* [online]. Catia Righi, 2013. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z <<http://www.liberliber.it/libri/a/abba/index.php>>, s. 76

⁴⁹ „affabile, gentile, parla e innamora“ Tamtéž, s. 25

⁵⁰ „paziente lieto“ tamtéž, s. 45; „malinconico e pentoso“ tamtéž, s. 52; „bello e raggianti“ tamtéž, s. 173

⁵¹ „con quella faccia sfidatrice e quieta“ Tamtéž, s. 112

⁵² Tamtéž, s. 44

⁵³ Tamtéž, s. 22

že události jsou vyprávěny značně zidealizovaným tónem. Nicméně přestože svůj příběh autor halí do jakéhosi mytického vyprávění, dokáže v něm současně zachovat podobu obyčejného pozemského dobrodružství.

Ačkoli se jedná o autorovy paměti, je zarážející, jak málo v díle vypravěč mluví sám o sobě. Když chce Abba něco o své osobě přece jen sdělit, udělá to prostřednictvím jiných postav a takovým způsobem, že to vypadá, jako by se ho daná promluva stejně vůbec netýkala. V příběhu není prostor pro jakoukoli sebestřednost, autor se tak například snaží ve prospěch věrného zachycení faktů vyvarovat veškerého subjektivního hodnocení a sdělování vlastních pocitů a dojmů. Cítí, že se od ostatních účastníků Výpravy Tisíce ničím neliší a tvoří s nimi jednu duši, jedno tělo. A proto, když píše, mluví za všechny a jménem všech. Jedná se přece o „poznámky jednoho z Tisíce“, a tak je čtenářova pozornost vedena jiným směrem – takovým, v němž role autora v příběhu a další bližší informace ztrácejí na důležitosti. Při vyprávění tedy Abba užívá nejčastěji první osobu množného čísla. O tom, že hlavním protagonistou v knize není on, ale samotná Výprava Tisíce, není pochyb.

Abba v díle v krátkých časových úsecích popisuje jen to nejnnutnější. Rytmus vyprávění je proto velmi dynamický a plynulý.

5.3.2. Motivy

Hodnota tohoto memoáru se skrývá zejména v přezkoumání otázky národního uvědomění. Je obdivuhodné, jakým způsobem Abba dokázal vylíčit ideje, jež se staly základem pro Výpravu Tisíce, jak popsal podmínky v Království obojí Sicílie a s jakou opatrností nastínil cítění jižanského obyvatelstva v porovnání s představami dobrovolníků Giuseppe Garibaldiho.

5.3.2.1. *Obraz Giuseppe Garibaldiho*

V Abbově memoáru se Garibaldi osobně příliš neprojevuje. Hlavní roli má generál zejména v srdcích vojáků, kteří jej na vojenské výpravě oddaně a důvěřivě následují. Autor se jakoby snaží zamlčet o generálovi co nejvíce, např. nikdy přímo nevykresluje jeho vzhled. Z Garibaldiho fyzických aspektů si Abba všímá především jeho silného a čistého hlasu:

„*Dio, con qual voce me lo disse!*“⁵⁴

⁵⁴ ABBA, Giuseppe Cesare. *Da Quarto al Voltorno: noterelle di uno dei Mille* [online]. Catia Righi, 2013. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z <<http://www.liberliber.it/libri/a/abba/index.php>>, s. 49

„Bože, jakým hlasem mi to řekl!“

Nelze si nevšimnout, že o generálovi Abba hovoří většinou velmi květnatě a slavnostně:

„Garibaldi, ad una svolta della via, veduto dal basso, grandeggiava sul suo cavallo nel cielo; in un cielo di gloria, da cui pioveva una luce calda, che insieme al profumo della vallata ci inebriava.“⁵⁵

„Při pohledu ze zdola se Garibaldi v ohybu cesty tyčil až do nebe; do nebe slávy, z něhož padalo teplé světlo, které nás spolu s vůní údolí omamovalo.“

Slavný vojevůdce je v díle vyličen spíše jako mytická postava nežli jako reálně existující člověk.:

„Con la semplicità d'un re pastore, con l'eleganza d'un eroe senofonteo, meglio ancora! così come egli stesso nelle foreste vergini riograndesi de' suoi giovani anni, Garibaldi diede l'ora a segno di stella.“⁵⁶

„S lehkostí pastýřského krále, ještě lépe, s noblesou xenofóntského hrdiny; Tak Garibaldi, jako zamlada v panenských lesích v Rio Grande, zažehl svou hvězdu.“

Autor tedy Garibaldiho záměrně vyobrazuje téměř jako nadpřirozeného člověka. Vojevůdce, k němuž vzhlíží s obdivem a láskou, je pro něj ztělesněním všech jeho ideálů a nadějí:

„E cosa avremmo potuto noi poche migliaia se alla testa non avessimo avuto lui? E messi tutti in un solo con tutte le loro virtù, avrebbero potuto quel che egli poté tutti i generali d'Italia?“⁵⁷

„A co bychom mohli dělat my, pár tisícovek, kdybychom v čele neměli jeho? A pokud by se ze všech generálů stal jeden, se všemi jejich schopnostmi, mohl by vykonat to, co vykonal on?“

5.3.2.2. Výprava Tisíce

⁵⁵ ABBA, Giuseppe Cesare. *Da Quarto al Volturmo: noterelle di uno dei Mille* [online]. Catia Righi, 2013. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z <<http://www.liberliber.it/libri/a/abba/index.php>>, s. 50

⁵⁶ Tamtéž, s. 164

⁵⁷ Tamtéž, s. 169

„Garibaldi partirà, ed io sarò nel numero dei fortunato che lo seguiranno.“⁵⁸

„Garibaldi odjede, a já budu jedním z těch šťastlivců, co ho budou následovat.“

Navzdory přesvědčení těch nejzarytějších skeptiků a zlých jazyků, jež hanobily Garibaldiho pro jeho domnělou nečinnost, se Itálie přece jen dočkala. Garibaldi sbírá dobrovolníky a vyráží osvobodit Sicilany od Bourbonské nadvlády. V úvodu svého díla nás Abba informuje, jako by jen náhodou, o existenci dvou protistran: umírněných, podporujících krále, a revolučních demokratů, majících za cíl vytvoření republiky. Ale je jisté, že:

„Chi vuole fare qualcosa per la patria, sia pure non amico di re, deve contentarsi di dar gloria a lui.“⁵⁹

„Kdo chce pro vlast něco udělat, byť zrovna není přítelem krále, musí vzít za vděk vzdát slávu jemu.“

Společným a tmelícím rysem všech dobrovolníků, již se vydali bojovat za nezávislost Itálie, je obdiv, který cítí ke svému veliteli. Právě díky Garibaldiho muži pevně věří v úspěch své výpravy. Abba se však od většiny ostatních garibaldiovských memoáristů liší tím, že se snaží zobrazit i smutek a křehkost těchto hrdinů. Nejvíce přitažlivé rysy Abbova memoáru tvoří právě tato melancholie, obavy ze smrti, tichá radost z toho, že vojáci zůstávali i přes kruté boje stále naživu, vůle prožít každý okamžik, jako by měl být tím posledním a touha znovu se nacházet ve světě, který člověku nabízí krásu a klid:

„Io mi era coricato tra due rocce calde ancora della grande arsura del giorno; e mi sentiva nelle membra un tepore così dolce, che, stando in quella specie di bara, colla faccia rivolta là dove il sole se n'era andato, mi colse un malinconico desiderio d'essere bell'e morto. Poi mi invase una gioia fanciullesca e soave, a pensare che l'indomani doveva essere il giorno della Pentecoste...“⁶⁰

„Uložil jsem se mezi dva kameny, které byly ještě horké od toho velkého denního žáru; a údy se mi rozlévalo teplo tak příjemné, že jak jsem tak ležel v tom, co se podobalo rakvi, s tváří otočenou tam, kam zapadalo slunce, přepadla mě ponurá touha být mrtvý. Pak mě zaplavilo dětinské a sladké potěšení, když jsem si pomyslel, že zítra přijde svatodušní den.“

⁵⁸ ABBA, Giuseppe Cesare. *Da Quarto al Voltorno: noterelle di uno dei Mille* [online]. Catia Righi, 2013. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z <<http://www.liberliber.it/libri/a/abba/index.php>>, s. 6

⁵⁹ Tamtéž, s. 7

⁶⁰ Tamtéž, s. 90

Autor vypráví též o různorodém věku dobrovolníků a jejich zeměpisném původu. Když popisuje naložování v Quartu, všimá si toho, že někteří mladíci jsou doprovázeni rodiči, sourozenci a dalšími blízkými osobami. Jejich jednání jej vede k závěru, že většina těchto lidí náleží spíše k vyšší společenské třídě:

„Si odoño tutti i dialetti dell'alta Italia, però i genovesi e i lombardi devono essere i piú. All'aspetto, ai modi e anche ai discorsi la maggior parte sono gente colta [...]: in generale veggo facce fresche, capelli biondi o neri, gioventù e vigore. Teste grige ve ne sono parecchie; ne vidi anche cinque o sei affatto canute.“⁶¹

„Jsou slyšet všechny dialekty severní Itálie, ale Janovanů a Lombardanů musí být nejvíc. Podle zevnějšku, chování a i podle řeči lidí je znát, že většinou jde o vzdělance [...]: v zásadě vidím svěží tváře, blondaté či černé vlasy, mládí a sílu. I šedých hlav je tu spousta; viděl jsem též pět nebo šest zcela bílých.“

Ačkoli Abba nemá v úmyslu vojáky, již se stali hlavními postavami tohoto příběhu, nijak velebit nebo vychvalovat, tu a tam se tomu, stejně jako zbytek spisovatelů garibaldiovské literatury, neubrání.

5.3.2.3. *Obraz Sicílie*

Od ostatních děl garibaldiovské literatury se Abbův memoár liší rovněž mírou pozornosti, kterou věnuje sociálním a ekonomickým problémům jižní Itálie. Autor si uvědomuje, že žalostné poměry, jež zde vládou, nemohou vymizet okamžitě. Sjednocení země a zavedení piemontských nařízení pro jejich trvalé odstranění stačit nebude. Spisovatel v díle zanechává stín obavy, že nově nabytá svoboda na jihu odhalí spoustu nových nepříjemností, a to zejména tam, kde vesničané „přebývají v jakýchsi doupětech, namačkání jeden na druhém, navíc spolu s oslem a dalším méně důstojným dobyt看em“.⁶²

Tuto obavu spisovatel zrcadlí v dialogu, jenž vede se sicilským mnichem a vlastencem Carmelem:

„Verrei, se sapessi che farete qualche cosa di grande davvero: ma ho parlato con molti dei vostri, e non mi hanno saputo dir altro che volete unire l'Italia.‘ ,Certo; per farne un grande e solo popolo.‘ ,Un solo territorio...! In quanto al popolo, solo o diviso,

⁶¹ ABBA, Giuseppe Cesare. *Da Quarto al Voltorno: noterelle di uno dei Mille* [online]. Catia Righi, 2013. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z <<http://www.liberliber.it/libri/a/abba/index.php>>, s. 19

⁶² „vi stanno in certe tane gli uni sugli altri, con l'asino e le altre bestie men degne.“ Tamtéž, s. 128

se soffre, soffre; ed io non so che vogliate farlo felice‘ ,Felice! Il popolo avrà libertà e scuole.‘ ,E nient'altro!,‘ interrupce il frate: ,perché la libertà non è pane, e la scuola nemmeno. Queste cose basteranno forse per voi Piemontesi: per noi qui no. ,Dunque, che ci vorrebbe per voi?‘ ,Una guerra non contro i Borboni, ma degli oppressi contro gli oppressori grandi e piccoli, che non sono soltanto a Corte, ma in ogni città, in ogni villa. ‘‘⁶³

„Šel bych, kdybych věděl, že opravdu uděláte něco velkého: ale mluvil jsem s mnohými od vás a neuměli mi říct víc, než že chcete sjednotit Itálii.‘ ,Jistě, abychom z ní udělali jeden veliký národ‘ ,Jedinou zemi...! Co se týče národa, ať už sjednoceného, nebo rozděleného, jestliže trpí, tak holt trpí; a opravdu nevím, co chcete dělat, aby byl šťastný.‘ ,Šťastný! Lid bude mít svobodu a školy.‘ ,A nic víc!,‘ přerušil mě mnich: ,protože svoboda není chleba, a škola tím míň. Tyhle věci budou stačit tak vám, Piemontanům, ale nám tady ne.‘ ,Tak tedy, co byste potřebovali?‘ ,Válku nikoli s Bourbony, ale válku utlačovaných proti utlačovatelům velkým i malým, co nejsou jenom u dvora, ale v každém městě, na každém sídle. ‘‘

Na tuto myšlenku Abba později reaguje slovy:

„Quel monaco mi ha lasciato un non so che turbamento; vorrei rivederlo. ‘‘⁶⁴

„Ten mnich ve mně vyvolal nevím jaké znepokojení; chtěl bych ho vidět znovu. ‘‘

Na Sicílii autor nejvíce oceňuje tamní přírodu, která mu ve chvílích vyčerpání dodává radost:

„Da Calatafimi a qui fu una camminata allegra, per campagne fiorenti. ‘‘⁶⁵

„Z Calatafimi sem to byl radostný pochod, přes kvetoucí zem. ‘‘

„Sino a Torre del Faro è una deliziosa passeggiata. ‘‘⁶⁶

„Až do Torre del Faro je to líbezná procházka. ‘‘

Sicilská krajina je autorovým perem vykreslena ve všech svých nejkrásnějších odstínech. Prolínání přírody a člověka je jedním ze základních prvků Abbovy obrazotvornosti. Nádhera krajiny, zalité sluncem, či přikryté stínem noci, vojákům pomáhá

⁶³ ABBA, Giuseppe Cesare. *Da Quarto al Volturno: noterelle di uno dei Mille* [online]. Catia Righi, 2013. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z <<http://www.liberliber.it/libri/a/abba/index.php>>, s. 76-77

⁶⁴ Tamtéž, s. 78

⁶⁵ Tamtéž, s. 60

⁶⁶ Tamtéž, s. 149

zapomenout na boj a na smrt. Krajina se v autorově díle stala symbolem života, útěchou a útočištěm, kde neexistuje nenávist, nebo kde si na nenávist muži nevzpomenou:

„Chi potesse vedere nel cuore di tutti, ciò che sa ognuno della nostra impresa e della Sicilia!“⁶⁷

„Kdo by jen mohl v srdci všech spatřit to, co ví každý z naší výpravy a každý ze Sicílie!“

Obyvatelé Sicílie, s nimiž mnoho memoáristů a kronikářů nemělo příliš soucitu, u Abby najdou pochopení. Spisovatel o nich píše s velikým zalíbením a mnohdy též s nádechem humoru. Nejraději ze všeho vzpomíná na jejich pohostinství:

„Fummo in cinque da un signore che ci volle a forza in casa sua, e vi desinammo. Che gentilezza d'uomo in quest'isola solitaria; ma che ingenua ignoranza delle cose d'Italia!“⁶⁸

„Byli jsme v pěti večerech u jednoho pána, jenž nás chtěl mít mermomoci ve svém domě. Jaká to laskavost od muže z toho osamoceného ostrova; ale jaká to naivní nevědomost o italských problémech!“

Na rozdíl od svých společníků, které k osvobození Sicílie žene na prvním místě romantická představa sjednocené a nezávislého italského státu, ale již se o osud tamního obyvatelstva dále nezajímají, projevuje Abba opravdovou starost nad tím, co se s jižanským lidem po připojení k Itálii stane.

5.3.3. Shrnutí

Abba se ke svým vzpomínkám na Výpravu Tisíce vrací až s několikaletým odstupem, a tak se mu podaří vytvořit vyprávění, které má daleko k uspěchanému kronikářskému stylu. Jeho paměti představují lehce rytmické líčení toho nejdůležitějšího, co během tažení zažil a cítil nejen on, ale i všichni muži, kteří dobrovolně nasadili svůj život, aby bojovali za své ideály pod generálem, jehož uctívali až do konce svých životů.

Memoár *Da Quarto al Volturmo* sice nejprve vznikl jako deník plný strohých a narychlo sepisovaných poznámek, autor jej však dokázal přetvořit do bezpochyby vynikajícího literárního díla plného krásných příběhů o nejobrodrůžnější události svého

⁶⁷ ABBA, Giuseppe Cesare. *Da Quarto al Volturmo: noterelle di uno dei Mille* [online]. Catia Righi, 2013. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z <<http://www.liberliber.it/libri/a/abba/index.php>>, s. 14

⁶⁸ Tamtéž, s. 61

života, za což si právem získal uznání nejen čtenářského publika, ale i známých literárních kritiků, jakým byl například Benedetto Croce, Luigi Russo, Giani Stuparich, Gaetano Trombatore aj.

6 BANDI A ABBA: SROVNÁNÍ A ODKAZ V SOUČASNÉ ITALSKÉ LITERATUŘE

Srovnání děl *I Mille* a *Da Quarto al Volturno* není nijak snadné. Můžeme jen vyzdvihnout, že oba tyto memoáry se zaměřily na poněkud odlišný cíl, lépe řečeno odlišné ztvárnění Garibaldiho a odlišnou interpretaci zažitých událostí. Podle Pancraziho (*Racconti e novelle dell'Ottocento*, Firenze, Sansoni, 1939,- p. 201) je „umění Abby založeno na jeho zdánlivé bezprostřednosti a jednoduchosti, zatímco Bandi je spisovatel přímý, impulzivní a často i zbrklý“.⁶⁹

Podle mého názoru pravdivé to, čeho si všiml G. Trombatore: jedná se totiž o „dvě odlišná díla, která jsou obě krásná a jejichž obliba se odvíjí, tak jak tomu bývá vždy u podobných děl, od osobního vkusu a vynalézavosti čtenářů a ne objektivně od kritického uvážení“.⁷⁰ Co se týče čtenářské popularity, Bandiho dílo si v průběhu dějin získávalo čím dál tím větší oblibu, až se postavilo na roveň Abbově memoáru, který byl již od počátku chápán za nejlepší dílo, jež podává svědectví o Garibaldiho slavných činech. Spousta literárních kritiků však nadřazuje Abbu nad všechny ostatní garibaldiovské memoáristy (k takovému hodnocení inklinuje např. sám Benedetto Croce⁷¹). Je pravda, že Abbův styl se zdá být vybranější, více vytříbený a zdrženlivější než styl Bandiho. Vzpomínky Bandiho zase čtenáře vedou přímo k jádru událostí, na všechna místa a mezi muže tak, že se cítí být téměř jejich součástí. Bandi je otevřenější a srdečnější autor, než Abba, jehož dílo události evokuje jakoby z dálky. A tak nám nezbývá než připustit, že obě díla jsou sama o sobě unikátem, jejichž kvalitu musí docenit každý čtenář sám za sebe.

Studium obou těchto memoárů čtenáři přinese nejen příjemný literární zážitek, ale i poučení o jedné z nejvýznamnějších událostí italských národních dějin. V neposlední řadě je jejich znalost výhodná i pro četbu současné italské literatury. Tím se má na mysli zejména poslední román jednoho z největších italských intelektuálů naší doby, *Pražský hřbitov* (Il cimitero di Praga) Umberta Eca. V Ecově románu se mladý protagonista Simone Simonini setkává s Bandim i Abbou, kteří mu při večerech v krčmě vypráví své zážitky o příchodu garibaldiovců na Sicílii. Čtenář znalý obou memoárů se baví tím, jak Eco s oběma texty pracuje a to nejen tehdy, když nechává promlouvat Abbu a Bandiho, ale i tehdy, když oba

⁶⁹ „tanto l'arte dell'Abba nella sua apparente immediatezza è riflessa, e quella sua poetica superiore semplicità è conquistata, altrettanto il Bandi è scrittore diretto, subitaneo e spáso impetuoso“.

⁷⁰ „due opere diverse, belle l'una e l'altra, e che la preferenza, come in tanti altri casi simili, può esser debata più dal gusto personale ed estroso del lettore, che non obiettivamente dal valor delle singole opere criticamente ragionato.“ MARIANI, Gaetano. *Antologia di scrittori garibaldini*. Bologna: Cappelli, 1960, s. 120

⁷¹ TROMBATORE, Gaetano. *Memorialisti dell'Ottocento*. Torino: Einaudi, 1979, sv. 1., s. 899

spisovatelé mlčí a jejich vlastní texty Eco vydává za své prostřednictvím Simoniniho úst. Simonini se, stejně jako Abba ve svém memoáru, na Sicílii setkává s mnichem Carmelem a vede s ním dialog, který je téměř identický jako dialog zpracovaný Abbou v jeho díle (viz *Obraz Sicílie G. C. Abby*).⁷²

Je tedy zřejmé, že odkaz paměti Bandiho a Abby se objevuje i v současnosti, a proto by tito dva spisovatelé neměli být čtenáři přehlíženi.

⁷² „„Šel bych s vámi,“ povídá, „kdybych věděl, že vykonáte něco opravdu velikého. Ale všechno, co mi dokážete říct, je, že chcete sjednotit Itálii a udělat z ní jeden národ. Jenže pokud národ, ať už sjednocený, nebo rozdělený, trpí, tak holt trpí; a opravdu nevím, jestli dokážete zařídit, aby netrpěl.“

„Ale lidé budou mít svobodu a školy,“ řekl jsem.

„Svoboda není chleba, a škola tím míň. Tyhle věci budou stačit tak vám, Piemont’anům, ale nám ne.“

„A co byste tedy potřebovali?“

„Ne válku proti Bourbonům, ale válku chudáků proti těm, kdo je nechávají hladovět. A ti nejsou jen u dvora, ti jsou všude.““ ECO, Umberto. *Pražský hřbitov*. Přel. Jiří Pelán. 1. vyd. Praha: Argo, 2011, s. 129

7 ZÁVĚR

Abychom mohli memoáry Bandiho a Abby plně docenit, je v první řadě nezbytné naši pozornost zaměřit na dějiny apeninského poloostrova osmnáctého století. Valná část Evropy zdejšímu *risorgimentu* mnoho šancí na úspěch nedávala a mnoho skeptiků existovalo i na území Itálie. Přesto se našly tisíce lidí, kteří byli pro myšlenku svobodného a sjednoceného státu ochotni položit život. Mezi tyto vlastence se Bandi a Abba nepochybně řadili.

Své odhodlání sloužit Itálii prokázali nejen účastí na Výpravě Tisíce, ale i svou prací. Prostřednictvím svých memoárů zanechali nově příchozím generacím svědectví o tom, co znamená bojovat za svou vlast a za svobodu národa. Největší zásluhy na úspěchu samotné výpravy má v očích obou spisovatelů vůdce všech dobrovolníků Giuseppe Garibaldi, jenž svou statečností a pevným odhodláním zvítězit dokázal všechny vojáky stmelit a dodat jim odvalu. Vždyť ve vítězství nepočtené a špatně vyzbrojené výpravy věřil jen málokdo. Slavný vojevůdce však žádné pochyby o smyslu svého tažení nepřipustil.

Giuseppe Bandi, vynikající novinář a kritik, svým dílem *I Mille* dosáhl realistického vylíčení výpravy, pro kterou opustil svou domovskou armádu a díky níž získal nedocenitelnou životní zkušenost. Na stranách svého memoáru spisovatel umožňuje návrat všech dobrovolníků, již se statečně vydali na jih, aby sicilské obyvatele osvobodili od bourbonského uzurpátorství. Hrdinský námět však Bandi nijak zvlášť nezdůrazňuje. Při svém vyprávění se snaží o pohled obyčejného člověka, jenž se spolu s ostatními vydal na cestu plnou nebezpečí a nástrah, aby tak posloužil své vlasti i Garibaldi, jehož si na světě váží nejvíce. Bandi je z garibaldiovských spisovatelů nejspíše jediný, kdo se snaží o slavném veliteli podat vskutku realistický obraz, přestože se samozřejmě nejvíce soustředí na jeho kladné stránky.

Prostřednictvím svého memoáru Bandi po mnoha letech opět nalézá své mládí a bez jakéhokoli přikrašlování se spolu se čtenářem znovu vydává na nejdobrodružnější cestu svého života.

Giuseppe Cesare Abba dodnes zůstává asi nejvíce oceňovaným autorem garibaldiovské literatury. Z četných děl, jejichž tématem se staly právě události *risorgimenta*, je jeho několikrát přepracovávaný memoár *Da Quarto al Voltuno* mnohými hodnocen jako umělecky nejcennější. Na jeho stránkách se Abba snaží vytvořit lehce poetický příběh o výpravě, která měla navzdory všem prvotním pochybnostem pro budoucí stát zásadní význam. Události, nahlížené s mnohaletým časovým odstupem, autor vypravuje značně

zidealizovaným tónem, přesto se jedná o upřímné svědectví všeho, co dobrovolníci výpravy na cestě za obranou vlasti zažili.

Uznání si Abba zaslouží mimo jiné za přesvědčivé nastínění problémů, které Sicílii a obecně jih Itálie trápí nejen pod nadvládou Bourbonů, ale jichž se podle autorova názoru pravděpodobně dlouho nezbaví ani po získání svobody. Dalšími přitažlivými rysy tohoto memoáru je zobrazení obav, smutku, i křehkosti mužů, kteří se dobrovolně vydali bojovat za nezávislost Itálie, čímž se spisovatel liší od většiny ostatních garibaldiovských memoáristů, již vojáky vidí výlučně jako statečné muže, ochotné za svou vlast s radostí položit život.

Snad jsem svojí prací dokázala, že memoáry obou těchto spisovatelů představují důležitou kapitolu nejen pro dějiny italské literatury, ale i pro italské dějiny jako takové. Jejich studium může mít velký přínos pro ty, kdo si přejí získat bližší pohled na jednu z nejvýznamnějších vývojových etap sjednoceného italského státu. Proto by jim ze strany čtenářského publika měla být věnována větší pozornost.

8 RESUMÉ

Cílem této bakalářské práce bylo seznámit čtenáře s dvěma garibaldiovskými memoáristy Giuseppem Bandim a Giuseppem Cesarem Abbou. Úvodní část je zaměřena na stručnou rekapitulaci vývoje italského *risorgimenta* se zvláštním důrazem na Výpravu Tisíce a osobu Giuseppe Garibaldiho, jejichž znalost je pro pochopení děl Abby a Bandiho stěžejní. Další část je věnována stručnému přehledu risorgimentální literatury a charakteristice skupiny garibaldiovských memoáristů, v rámci níž jsou nastíněny společné rysy autorů, kteří s Garibaldim a jeho vojenskými taženími spojovali náměty svých děl. Zvláštní prostor je pak věnován čtyřem představitelům garibaldiovské literatury, jež lze vedle Bandiho a Abby považovat za nejvýznamnější: Giovannimu Costovi, Eugeniu Cecchimu, Antonu Giuliu Barrilimu a Giuseppovi Guerzonimu.

Práce se dále zabývá samotným Giuseppem Bandim. Nejprve je nastíněn jeho život, se zvláštním zaměřením na jeho účast v risorgimentálním dění, zejména pak ve Výpravě Tisíce, jež jej později inspirovala k sepsání jeho memoáru. Posléze je stručně představena jeho literární tvorba. Následující část se podrobně věnuje jeho memoáru *I Mille*. Pozornost se zaměřuje nejprve na charakteristiku díla a později na rozbor jeho nejdůležitějších motivů, jimž jsou obraz Giuseppe Garibaldiho, Výprava Tisíce a obraz Sicílie. Pro lepší porozumění je analýza memoáru podepřena příslušnými ukázkami.

Stejný postup následuje také v části práce, jež je věnována spisovateli Giuseppovi Cesaremu Abbovi. Po nastínění života a představení autorových nejvýznamnějších děl je pozornost věnována analýze Abbova memoáru *Da Quarto al Voltorno*. Po celkové charakteristice díla se práce dále soustředí na rozbor jeho nejdůležitějších motivů, jimiž jsou, stejně jako u Bandiho, obraz Giuseppe Garibaldiho, Výprava Tisíce a obraz Sicílie. Analýza memoáru je rovněž doplněna o příslušné ukázky z díla.

Poslední část práce se zabývá stručným srovnáním obou autorů a jejich memoárů, které se od sebe v mnohém liší, ačkoli se oba zakládají na stejném námětu. Následuje připomenutí, že znalost obou děl má význam i pro současného čtenáře, jenž se s nimi může setkat mimo jiné v nejnovějším románu Umberta Eca *Il cimitero di Praga*.

V závěru jsou oba memoáry zhodnoceny a podtrženy jejich charakteristické prvky. Nakonec je zdůrazněn význam jejich studia, které může čtenáře výrazným způsobem obohatit.

9 RIASSUNTO

La presente tesi è dedicata a due memorialisti garibaldini, Giuseppe Bandi e Giuseppe Cesare Abba. La prima parte del lavoro contiene una breve ricapitolazione dello sviluppo del Risorgimento italiano, con particolare attenzione alla Spedizione dei Mille e alla personalità di Giuseppe Garibaldi, la cui conoscenza è fondamentale per capire le opere di Abba e Bandi. Nell'altra parte della tesi, oltre al breve riassunto della letteratura risorgimentale, viene descritta la categoria di memorialisti garibaldini, specificando i tratti comuni degli autori che collegavano i temi delle loro opere con Garibaldi e le sue spedizioni militari.

In seguito, uno spazio speciale è dedicato ai quattro rappresentanti della letteratura garibaldina, i quali, oltre al Bandi e Abba, possono essere considerati i più importanti: Giovanni Costa, Eugenio Cecchi, Anton Giulio Barrili e Giuseppe Guerzoni.

A Giuseppe Bandi è dedicata la parte successiva, che si apre con la trattazione della sua vita, con particolare interesse per la sua partecipazione agli avvenimenti risorgimentali, soprattutto la Spedizione dei Mille, la quale lo ispirò più tardi a scrivere il suo libro di memorie. Segue, infine, una breve presentazione della sua produzione letteraria. La parte successiva contiene un'analisi delle sue memorie, *I Mille*, concentrandosi in primo luogo sulle caratteristiche dell'opera e sui temi principali: l'immagine di Giuseppe Garibaldi, la Spedizione dei Mille e l'immagine della Sicilia. Al fine di consentire una migliore comprensione, l'analisi delle memorie è sostenuta dai corrispondenti brani dell'opera.

La stessa procedura viene seguita anche nella parte della tesi dedicata allo scrittore Giuseppe Cesare Abba. Dopo la presentazione della vita e della produzione letteraria dell'autore, l'attenzione viene rivolta all'analisi delle memorie di Abba *Da Quarto al Volturno*. Inizialmente il libro viene delineato nelle sue caratteristiche essenziali, successivamente viene fornita la descrizione dei temi più importanti che sono, così come nelle memorie di Bandi, l'immagine di Giuseppe Garibaldi, la Spedizione dei Mille e l'immagine della Sicilia. Anche in questo caso l'analisi viene sostenuta da brevi brani dell'opera.

L'ultima parte della tesi è dedicata ad una breve comparazione dei due autori e delle loro memorie, che, benché basati sullo stesso tema, differiscono molto. Segue un'avvertimento che la conoscenza di entrambe le opere è importante anche per il lettore contemporaneo che le può incontrare, tra l'altro, nell'ultimo romanzo di Umberto Eco *Il cimitero di Praga*.

Nella conclusione viene espressa una valutazione finale su entrambi i libri, sottolineando nel contempo gli elementi più caratteristici di entrambi. Infine, si sottolinea l'importanza dello studio di queste opere, che si tradurrebbe in un notevole arricchimento del lettore.

10 SUMMARY

The aim of this paper is to acquaint the reader with two Garibaldian memorialists Giuseppe Bandi and Giuseppe Cesare Abba. In the first part there is a brief recapitulation of a course of the Italian *Risorgimento*, with special emphasis on the Expedition of the Thousand and the character Giuseppe Garibaldi, whose knowledge is crucial to the comprehension of Bandi's and Abba's writings. A further part is given over a brief overview of literature of *Risorgimento* and a characterization of the group of Garibaldian Memorialists, within which there are outlined common features of the authors that connected the themes of their writings to Garibaldi and his military expeditions. A particular space is furthermore dedicated to the four representatives of Garibaldian literature, which can be considered besides Bandi and Abba the most important: Giovanni Costa, Eugenio Cecchi, Anton Giulio Barrili and Giuseppe Guerzoni.

Furthermore, the paper deals with Giuseppe Bandi alone. First, an outline is provided of his life, focusing on his participation in the events of *Risorgimento*, especially on the Expedition of the Thousand, which later inspired him to write his memoir. Eventually, there is a brief introduction to his literary production. The following part is devoted in detail to his memoir *I Mille*. The focus is first on the characteristics of the work and later on the analysis of its most important themes: the image of Giuseppe Garibaldi, the Expedition of the Thousand and the image of Sicily. The analysis of the memoir is also supplemented with relevant extracts.

The same procedure is as well followed in the part of the paper dedicated to the writer Giuseppe Cesare Abba. After outlining the life and introducing the author's most important works, the attention is paid to the analysis of Abba's memoir *Da Quarto al Volturno*. After a complete characterization of the work, the paper focuses also on the analysis of its key themes, which are just as Bandi's the image of Giuseppe Garibaldi, the Expedition of the Thousand and the image of Sicily. The analysis of the memoir is also accompanied by relevant examples of work.

The last part of the paper deals with a brief comparison of both authors and their memoirs, which are, although they are based on the same theme, different in many ways. This is followed by a reminder that the knowledge of both works is also important for the contemporary reader, who can encounter them, among other things, in the latest novel of Umberto Eco *Il cimitero di Praga*.

In the conclusion, both memoirs are evaluated and emphasized their characteristic features. Finally the paper emphasizes the importance of their study, which can significantly enhance the reader.

11 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ABBA, Giuseppe Cesare. *Da Quarto al Volturmo: noterelle di uno dei Mille* [online]. Catia Righi, 2013. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z <<http://www.liberliber.it/libri/a/abba/index.php>>.
- BANDI, Giuseppe. *I Mille: da Genova a Capua* [online]. Claudio Paganelli, 2011. [cit. 2014-04-09]. Dostupné z <<http://www.liberliber.it/libri/b/bandi/index.php>>.
- BULFERETTI, Domenico. *Giuseppe Cesare Abba (1838-1910): versi e prose*. Torino: G. B. Paravia, 1924. 114 s.
- BUKÁČEK, Josef. *Slovník spisovatelů: Itálie, [Vatikánské město, San Marino, Švýcarsko (Ticino, Grigioni)]*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1968, 426 s.
- CARETI, L. – LUTI, G. *La letteratura italiana per saggi storicamente disposti. L'Ottocento*. Milano: Mursia, 1973. 945 s.
- DE TOMMASO, Piero. *Quel che viderò. Saggi sulla memorialistica garibaldina*. Ravenna: Longo, 1977. 167 s.
- DURMAN, K. – SVOBODA, M. *Slovník moderních světových dějin*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1969, 684 s.
- ECO, Umberto. *Pražský hřbitov*. Přel. Jiří Pelán. 1. vyd. Praha: Argo, 2011, 472 s. ISBN 978-80-257-0487-5
- GIBELLINI, P. – OLIVA, G. – TESIO, G. *Lo spazio letterario: storia e geografia della letteratura italiana*. Brescia: Scuola, 1989, 1151 s. ISBN 88-350-8141-4
- HROCH, M. – JINDRA, Z. – ZÁVADOVÁ, A. – NÁLEVKA, V. – SKŘIVAN, A. – ŠESTÁK, M. – VASILJEVOVÁ, Z. – ČAPEK, V. – DUBSKÝ, V. *Obecné dějiny*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, 544 s.
- MARIANI, Gaetano. *Antologia di scrittori garibaldini*. Bologna: Cappelli, 1960, 354 s.
- PEČENKA, M. – LUŇÁK, P. *Encyklopedie moderní historie*. 2. vyd. Praha: Libri, 1998, 631 s. ISBN 80-85983-46-X
- PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd., Dotisk 3. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010, 495 s. ISBN 978-80-7106-721-4

RUSSO, Luigi. *Abba e la letteratura garibaldina dal Carducci al d'Annunzio*. Palermo: Ciuni, 1933. 179 s.

SKŘIVAN, Aleš. *Lexikon světových dějin 1492 – 1914*. 1. vyd. Praha: Skřivan ml., 2002, 447 s. ISBN 80-86493-06-7

STUPARICH, Giani. *Scrittori garibaldini*. Milano: Garzanti, 1948. 1101 s.

TROMBATORE, Gaetano. *Memorialisti dell'Ottocento*. Torino: Einaudi, 1979, 1115 s., sv. 1.

ISTITUTO DELLA ENCICLOPEDIA ITALIANA. Treccani [online]. [cit. 2014-03-27]. Dostupné z <[GILARDENGHI, Carlo. ISRAL. \[online\]. \[cit. 2014-03-27\] Dostupné z <\[http://www.isral.it/web/web/risorsedocumenti/150unitaitalia_maestri.htm\]\(http://www.isral.it/web/web/risorsedocumenti/150unitaitalia_maestri.htm\)>.](http://www.treccani.it/enciclopedia/anton-giulio-barrili_(Dizionario-Biografico)/>.</p></div><div data-bbox=)